

Ivica ČATIĆ

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
ivicat6@gmail.com

KORIŠTENJE SVETOG PISMA ZA SVETO I PLODONOSNO VRŠENJE SVEĆENIČKE SLUŽBE

Sažetak

Iz naslova rada proizlazi kako u pitanju nije klasična biblijska tema jer se pruža prema području duhovnosti, liturgike, pastorala itd. S obzirom na to da na hrvatskom jeziku postoje radovi (M. Vidovića i A. Popovića) koji status i ulogu Svetog pisma u Crkvi obrađuju na sveobuhvatan i sistematski način, ovaj članak neće insistirati na sveobuhvatnosti, nego nastoji ići što je moguće više u dubinu problema: od iznošenja naravi riječi Božje pohranjene u svetopisamskom tekstu i odgovarajućeg stava Crkve prema njoj pa sve do ključnih preduvjeta za aktiviranje njezine spasenjske snage (usp.: Rim 1,16). Prvi dio rada izlaže odnos Crkve prema Svetom pismu. Ono je ponajprije predstavljeno kao riječ Božja kojom se Stvoritelj čovjeku objavljuje kako bi mu otvorio put u zajedništvo, a potom se analizira potrebitu kvalitetu odgovora Crkve na Božju spasenjsku inicijativu ostvarenu njegovom riječju. Drugi dio posvećen je preobraziteljskom karakteru Božje riječi. U odnosu prema njemu ogleda se odnos crkvene zajednice prema Svetom pismu. Potom su izložene posljedice koje njegovo uvažavanje ima za ispravan stav prema Božjoj riječi. U trećem dijelu članka predstavljen je novozavjetni primjer slijeđenja preobraziteljske naravi Pisma: stav sv. Pavla prema ropstvu, reakcije na njega te njihove posljedice kroz povijest Crkve. U prvi plan ovdje dolazi zahtjevnost Božje riječi i blagodat njezina slijeđenja, dok kolebanje i zanemariovanje njezina zova vodi u nejasnoće i slabljenje povijesnospasenjskog učinka crkvenog života i djelovanja. U posljednjem dijelu rada u prvi plan su stavljena dva praktična momenta u korištenju Svetoga pisma koja su od eminentne važnosti: liturgija i homilija. Intertekstnost svetopisamskih tekstova u liturgiji, njihova aktualizacija te njihovo naviještanje traže pažljivo oslušivanje i suočavanje s njima od strane navjestitelja. Zbog toga crkveni dokumenti apeliraju na njegovu predanost duboku molitvenom životu.

Ključne riječi: *Sveto pismo, zajedništvo s Bogom, Crkva, preobrazba, liturgija, naviještanje.*

Uvod

Ovaj članak nastao je kao plod istraživanja teme „Korištenje Svetoga Pisma za sveto i plodonosno vršenje svećeničke službe“ povjerene mi

za izlaganje na simpoziju „*Ignorantia Scripturae, ignorantia Christi est*“, 5.-6. studenoga 2020. u Sarajevu.

Organizator mi je napomenuo kako je tema „Korištenje Svetoga Pisma za sveto i plodonosno vršenje svećeničke službe“ okvirna. Iz nje jasno proizlazi kako u pitanju nije klasična biblijska tema, nego se ona – poradi govora o svećeničkoj službi – proteže prema području duhovnosti, liturgike, pastoralna itd. S obzirom na njezinu širinu, ovaj rad će nastojati s biblijskim polazištem spojiti što je više moguće elemenata duhovnosti i liturgike. Razmišljajući kako predstaviti temu, uvelike mi je pomogla činjenica da na hrvatskom jeziku imamo već izvrsne radove kolega Marinka Vidovića¹ i Ante Popovića² koji status i ulogu Svetog pisma u Crkvi obrađuju na sveobuhvatan i sistematski način. Zahvaljujući njihovim radovima, ne smatram nužnim u ovom članku pokušavati dati sistematski pregled mjesta i uloge Svetoga pisma u životu i radu pojedinih crkvenih službenika i vjernika. Ovaj će rad, stoga, nastojati ići što je moguće više u dubinu problema: od kratkog iznošenja naravi riječi Božje pohranjene u svetopisamskom tekstu prema ključnom momentu za oslobađanje njezine spasenjske snage (usp.: Rim 1,16), što od običnog čini povijesnospasenjski trenutak. Dakle, pokušat će iznijeti ono sržno za čitanje Pisma od strane svakog službenika i vjernika u Crkvi. Ipak, pretposljednji i posljednji dio rada će govorom o primjeru korištenja Svetog pisma od strane apostola Pavla te u kontekstu liturgije i homilije malčice skrenuti prema svećeničkoj službi, u skladu s naglaskom izvorno zamišljene teme.

U tom smislu prvi dio rada započinje kratkim izlaganjem ključnog momenta u korištenju Svetoga pisma koji se tiče odnosa Crkve prema Pismu. U prvom odjeljku ono je predstavljeno kao riječ Božja kojom se Stvoritelj čovjeku objavljuje kako bi mu otvorio put u zajedništvo. Drugi dio analizira potrebitu kvalitetu odgovora Crkve na Božju spasenjsku inicijativu ostvarenu njegovom riječju.

Drugi dio izlaže drugi ključni moment koji je potrebno uvažiti, a to je preobraziteljski karakter Božje riječi. Naravno, ona ima niz svojstava, međutim njezin transformativni potencijal izdvojio sam kao ključni i ujedno kritični moment na kojem se ogleda odnos crkvene zajednice prema Svetom pismu. Nakon što je ukratko predstavljen, izložene su posljedice koje njegovo uvažavanje ima za ispravan stav prema Božjoj riječi.

U trećem dijelu članka predstavljen je novozavjetni primjer slijeđenja preobraziteljske naravi Pisma: stav sv. Pavla prema ropstvu,

---

¹ Usp.: Marinko VIDOVIĆ, „Biblija u životu Crkve“, *Crkva u svijetu* 36 (2001.), 27-54.

² Usp.: Anto POPOVIĆ, „Sveto pismo u teologiji i pastoralu Crkve“, *Bogoslovska smotra* 75 (2005.), 713-744.

reakcije na njega te njihove posljedice kroz povijest Crkve. Raspoloživost potrebnu pred riječju Pisma nije uvijek lako ostvariti, ali donosi jasnoću i mijenja stvarnost u skladu s Božjom voljom, dok kolebanje i zanemarivanje njezina zova – iako na prvi pogled izgleda manje bolno – zapravo priprema nejasnoće, nesnalaženje te slabi povijesnospasenjski učinak crkvenog života i djelovanja.

U četvrtom, i ujedno posljednjem, dijelu rada u prvi plan stavljena su dva praktična momenta u korištenju Svetoga pisma koja su od eminentne važnosti: liturgija i homilija. Bez pretenzija zadirati u područja svojstvena liturgičarima, pastoralistima i retoričarima, ovdje su izneseni sržni momenti ispravnog korištenja Pisma gledajući s biblijske točke motrišta. Također, principi ovdje izneseni u osnovi vrijede i za korištenje Svetog pisma u katehezi. Intertekstnost svetopisamskih tekstova odabranih za liturgiju, njihova aktualizacija te njihovo naviještanje traže pažljivo oslušivanje i suočavanje s njima od strane navjestitelja. S obzirom na to da će u tom procesu i sam nerijetko biti pogođen riječju Božjom i stavljen u krizu, navjestitelju crkveni dokumenti na srce toplo stavljaju dubok molitveni život. To je ozbiljan preduvjet da bi mogao slijediti Duha koji *uvodi u svu istinu* (usp.: Iv 16,13) i kročiti za Bogom koji *sve stvara novo* (usp.: Otk 21,5).

1. Prvi ključni moment: odnos Crkve prema Svetom pismu

Govor o korištenju Svetog pisma za sveto i plodonosno vršenje svećeničke službe po sebi može biti veoma širok i uključivati mnoge momente. Očito je kako se u pristupu ovoj temi nužno mora izvršiti izbor i izdvojiti one ključne, a ostale po mogućnosti više ili manje detaljno dovesti u vezu s prvima. Prvi ključni moment svakako jest odnos Svetog pisma i Crkve. Imajući u vidu da Crkva svoj izvor ima u Bogu i u samom Svetom pismu, njegovo adekvatno korištenje kao svoj prvi preduvjet ima živu svijest o tom odnosu i posljedicama koje za sobom povlači.

Odnos Svetog pisma i Crkve može se promatrati u dva smjera. Prvi jest descendentni jer sve počinje Božjim „silaskom“, tj. objavom kojom sebe otkriva čovjeku. Budući da se njegova objava ne ograničava na iznošenje informacija, nego kao krajnji cilj ima ostvarenje punog zajedništva s čovjekom, Crkva kao narod okupljen u jedinstvu Oca i Sina i Duha Svetoga (usp.: LG 4), zahvaljujući Božjoj riječi, jest narod na putu sve dubljeg ostvarivanja tog zajedništva. To je ascendentni moment u kojem prihvaćanjem i življenjem Riječi Crkva „uzlazi“, tj. doživljava uzdizanje u svojem povijesnospasenjskom trenutku jer on je promijenjen djelovanjem Božje riječi spasenja (Dj 13,26) koju prihvaća i živi.

1.1. Descendentni moment: Bog putem Pisma komunicira s čovjekom

U ovom odjeljku želimo Sveto pismo promatrati pod njegovim najodličnijim vidom, tj. u njegovoj povezanosti s Bogom. Sveto pismo svoj izvor ima u Bogu. Naime, „Sveto Pismo sadrži riječ Božju i – jer je nadahnuto – zaista i jest riječ Božja...“ (DV 24). Dakle, Pismo jest jedan od privilegiranih načina Božje descendentne akcije, tj. „silaženja“ i ulaženja u ljudsku povijest kako bi prišao i uspostavio komunikaciju s čovjekom.

Božja riječ čovjeku objavljuje istinu o njemu samom, o Bogu, o sveukupnoj stvarnosti i povijesti koju Božja blizina pretvara u povijest njegove djelatne prisutnosti, tj. *povijest spasenja*. Promatrana u tom kontekstu, riječ Pisma ne donosi samo informacije i Božje odredbe nego je u funkciji trajnog Božjeg dijaloga s čovjekom:

„Pismo je nastalo iz navještaja i ponajprije je namijenjeno navještaju (...) Kršćanstvo nije religija knjige, kao recimo Islam, već je religija žive riječi, riječi koja se ovdje i sada naviješta, u kojoj otac nebeski s velikom ljubavlju dolazi u susret svojim sinovima i s njima razgovara (DV 21).“³

Za razliku od Prvog vatikanskog sabora koji je naglasak stavio na govor o Božjoj objavi u prirodi, u želji progovoriti o mogućnosti razumske spoznaje Boga preko stvorenog svijeta, Drugi vatikanski sabor u prvi plan stavlja ovu Božju prijateljsku inicijativu dijaloga s ljudima:

„Božje prijateljsko komuniciranje s ljudima kulminira u punini objave u Isusu Kristu (DV 4) i dobiva svoj trajno dostupni oblik u Svetom pismu, tako da Bog svoj razgovor (dijalog) s ljudima kao prijateljima nastavlja po Svetom pismu odnosno po svetim knjigama (...).“⁴

Descendentna putanja Božjeg silaženja i prilaženja ljudima vrhunac doseže u teologiji sv. Ivana koji u svojem evanđelju potanko razlaže veliku novost: vječni Logos, Riječ utjelovljuje se u ljudskom *mesu*, tj. *tijelu* (usp.: Iv 1,14). Njegov odnos s Bogom evanđelist u 1,1 izriče izrazom *pros ton theon, kod Boga*. Taj izraz naznačava nepojmljivo zajedništvo s Ocem koje svoj temelj ima u onome biti *kod Boga prije negoli je svijeta bilo* (17,5.24). To je tema za koju se može reći da prožima evanđelje jer će Isus kasnije na više mjesta progovoriti o svojem jedinstvu s Ocem (usp.: 10,30) ili o svojem *biti u Bogu ili u Ocu* (usp.: 14,10). Slikovito je taj odnos najavljen u 1,18 gdje Ivan kaže da *Jednorodjenac Bog jest u krilu Očevu* čime ustvrđuje da je Sinovo prebivanje u najvećem mogućem zajedništvu s

³ M. VIDOVIĆ, „Biblija u životu Crkve“, 30-31.

⁴ A. POPOVIĆ, „Sveto pismo u teologiji i pastoralu Crkve“, 715.

Ocem (usp.: Lk 16,22; Izr 8,30; Br 11,12; Rut 4,16).⁵ Time sugerira ne samo jedinstvo njihovih misli nego kompletno jedinstvo bića.⁶ Dok je Mojsije Boga mogao vidjeti samo straga (usp.: Izl 33,18-23), *Jedinorođenac* ga gleda licem u lice⁷ jer grčki termin *kolpon* označava grudi (usp.: 13,23), odnosno vanjski dio tijela.⁸ Temeljem tog jedinstva Sin ima neusporedivi kapacitet u odnosu na sve druge načine i događaje objave Boga; on – jer je Logos, Riječ – ulaskom u svijet omogućuje dia-log s Bogom (usp.: Iv 17).⁹ U tom kontekstu glagol *exēgeomai* (1,18), koji inače znači *potanko prepričati*,¹⁰ ovdje poprima novo značenje. Sin će – zbog svojega zajedništva koje ide do potpunog, čovjeku nedokučiva jedinstva s Ocem – svojom objavom ponuditi više od informacija i običnog dijaloga.¹¹ Jer je jedno s Ocem (usp.: 10,30), njegove riječi su *duh i život* (6,63; usp.: 6,68), i stoga omogućuju novo iskustvo Boga. Štoviše, s pomoću njih se ulazi u zajedništvo života s Bogom (usp.: 14,15-23; 15,1-11). Kao što riječ koja u sebi nosi informaciju onome komu je komunicirana pruža mogućnost zajedništvovanja na kognitivnom planu, tako Isusove riječi koje komuniciraju *život* onomu tko ih primi daju mogućnost zajedništvovanja na iskustvenom planu, i stoga komuniciraju novu razinu života (usp.: 6,63).¹² Sve je to najavljeno već u Proslovu: u Riječi jest *život* koji se ljudima manifestira, tj. objavljuje kao *svjetlo* (1,4): oni koji su primili *svjetlo* u 1,12a, zapravo su primili *život* o kojem govori 1,4. Ako su primili novi život, to znači da su se rodili, tj. da

⁵ Usp.: Enrico GHEZZI, *Come abbiamo ascoltato Giovanni. Studio esegetico-pastorale sul Quarto Vangelo* (Pontecchio Marconi: Edizioni Digigraf, 2006.), 113; Andreas J. KÖSTENBERGER, *A Theology of John's Gospel and Letters* (Grand Rapids: Zondervan, 2009.), 49.

⁶ Usp.: Wes HOWARD-BROOK, *Becoming Children of God. John's Gospel and Radical Discipleship* (Maryknoll: Orbis Books, 1994.), 61.

⁷ Usp.: Herman RIDDERBOS, *The Gospel of John. A Theological Commentary* (Grand Rapids: W. B. Eerdmans, 1997.), 59.

⁸ Usp.: Francis MOLONEY, *The Gospel of John* (Collegeville: Liturgical Press, 1998.), 47.

⁹ Usp.: Anthony J. KELLY – Francis J. MOLONEY, *Experiencing God* (New York: Paulist Press, 2003.), 32 i 36.

¹⁰ Usp.: Henry G. LIDDELL – Robert SCOTT, *An Intermediate Greek-English Lexicon* (Oxford, Clarendon Press, 1889.), 274.

¹¹ Ovime tvrdimo da objava o kojoj se govori u 1,18 nadilazi tumačenje koje iznosi npr. Francis J. MOLONEY, *Belief in the Word. Reading John 1-4* (Minneapolis: Fortress Press, 1993.), 50-51 kako je Isus svojim životom, smrću i uskrsnućem objavljuje „story of God“ ili „makes God known“, „God can now be seen“.

¹² Usp.: Robert KYSAR, *Voyages with John: Charting the Fourth Gospel* (Waco: Baylor University Press, 2005.), 34, koji smatra kako naglasak na komunikaciji u 1,18 potvrđuje da je Prolog primarno soteriološki orijentiran jer završni redak izražava naboj cijelog dosadašnjeg tijeka teksta.

su *postali djeca Božja* (1,12b). Naracija Evanđelja, koja slijedi iza Prologa, razvija i „ostvaruje“ njegov smisao kao što i Prolog najavljuje smisao ostatka Evanđelja koji iza njega slijedi.¹³ Prolog je stoga poziv na novo iskustvo u koje čitatelji, ako se odazovu dinamičnim Isusovim riječima, mogu ući – iskustvo postajanja djecom Božjom.

U ovoj točki postaje jasno da ivanovsko shvaćanje uloge Logosa ide znatno dalje od svakog pa i najšireg pojma objave te se prelijeva u soteriologiju. Krajnji smisao objave Oca po Sinu nije samo objavljivanje istine kao skupa određenih informacija nego ima jasnu svrhu soteriološke naravi: spasiti čovjeka, tj. omogućiti mu ulazak u zajedništvo s Bogom. Ovdje, jasno je, descendentno kretanje Božje objave otvara mogućnost ascendentnog kretanja za čovjeka. Ako bismo se nastavili izražavati u terminima Proslova, status *djece Božje* ne dobiva se tjelesnim rođenjem ili čistim darom, nego kombinacijom zasluge i milosti tako da je on istovremeno i nešto darovano i nešto potignuto.¹⁴

Već ovdje u Proslovu evanđelist Ivan dovodi u jasan suodnos objavu Božju putem Riječi, njezino primanje/odbijanje i soteriološki ishod koji iz toga slijedi. Naime, nakon govora o odbijanju Riječi u 1,11 sljedeći redak uvodi kontrapoziciju: nasuprot onima koji nisu, postoje oni koji prihvaćaju Riječ (usp.: 12,37-43). Oni su *primili svjetlo* i povjerali mu se, priznali njegove zahtjeve i ispovijedaju ga.¹⁵ Nakon onoga što je rečeno u 1,5.10-11, ovi koji *ga primiše* predstavljeni su kao ljudi koji su išli protiv dominantnog načina na koji svijet razmišlja, živi i djeluje; oni su ga prihvatili zbog onog što jest i kako im se očitovao.¹⁶

Glagol *primiti* (1,12a) znači isto što i *vjerovati* (1,12c; usp.: 5,43-44),¹⁷ a to podrazumijeva prihvaćanje Logosa u punom opsegu njegove

¹³ Usp.: F. J. MOLONEY, *Belief in the Word. Reading John 1-4*, 50-51; on posebice znakovitim prepoznaje činjenicu da glagol *exēgeomai*, što je sintaktički veoma neuobičajeno, ipak stoji na samom kraju retka 1,18; ako se tome doda da 1,19 počinje konjunktivnim veznikom *kai*, onda je jasno kako evanđelist ovim gramatičko-sintaktičkim elementima želi naglasiti da poetski Prolog čitatelja direktno uvodi u narativni nastavak Evanđelja u 1,19.

¹⁴ Usp.: W. HOWARD-BROOK, *Becoming Children of God. John's Gospel and Radical Discipleship*, 55.

¹⁵ Usp.: Andreas J. KÖSTENBERGER, *John* (Grand Rapids: Baker Academic, 2004.), 38; on ističe da na ovaj način Iv uspostavlja ravnotežu između ljudske odgovornosti (*primiti, vjerovati*) i božanskog suvereniteta (*udijeliti moć da netko bude rođen od Boga*).

¹⁶ Usp.: H. RIDDERBOS, *The Gospel of John. A Theological Commentary*, 45; A. J. KÖSTENBERGER, *John*, 38.

¹⁷ Usp.: F. J. MOLONEY, *Belief in the Word. Reading John 1-4*, 38-39; William BONNEY, *Caused to Believe. The Doubting Thomas Story as the Climax of John's Christological Narrative* (Leiden – Boston: Brill, 2002.), 51-52; A. J. KÖSTENBERGER, *A Theology of*

objave.¹⁸ Takav stav jest ono što zahtijeva svrha Evanđelja izrečena u 20,31: *da ljudi vjeruju i da vjerujući imaju život u njegovu imenu*. Gore smo ustvrdili da *primiti svjetlo* zapravo znači *primiti život koji jest u Logosu* jer u Logosu jest *život* koji se ljudima manifestira kao *svjetlo* (1,4); stoga oni koji su primili *svjetlo* u 1,12a, zapravo su primili *život* (1,4). A *primiti život koji bijaše u Riječi* (1,4), nadalje znači primiti u sebe dinamiku onoga što Riječ jest i što živi. Njegov život jest odnos, komunikacija, ljubav s Ocem jer u Njemu prebiva Otac i Očeva ljubav za svijet (usp.: 3,16; 14,10). Stoga *vjerovati* znači ući u sinovsku komunikaciju s Ocem. Nadalje, to znači da *vjerovati* nije moguće onome tko ostaje u dosadašnjem, „starom“ životu. Potrebno je novo rođenje! Ono koje dolazi primanjem Logosa, Riječi i života koji iz njega izvire.

Takva vrsta rođenja nije nešto izvanjski pridodano ljudskom biću. Božja objava i svrha kojoj ona želi privesti čovjeka, kongenijalna je dubokoj biti ljudske naravi, a biblijski jezik izriče je kao općenitu čovjekovu bliskost ili srodnost s Bogom (usp.: Post 1,26-27; Dj 17,24-28) ili kao skrovitu prisutnost Božje riječi u srcu svakog čovjeka (usp.: Pnz 30,11-14; Rim 10,4-9).¹⁹ Stoga će važan segment crkvenog poslanja biti pomoći vjernicima i ljudima u potrazi za istinom da na ispravan način tumače biblijske tekstove uz pomoć pogodnih metodologija i prikladnih hermeneutičkih pretpostavki. Spoznaje o biblijskoj poruci „trebaju postati život u liturgijskom slavlju, u teološkoj refleksiji, u službi Riječi, u svakodnevnom čitanju Biblije i u duhovnom životu vjernika“.²⁰ To je put kojim Crkva i oni kojima naviješta Božju riječ mogu, da se još jednom poslužimo ivanovskom terminologijom, ići prema novom rođenju od vode i Duha (usp.: Iv 3,3).

Iz ovoga je razvidno u kojoj je mjeri adekvatan stav pred Božjom riječju značajan element koji priprema i omogućuje ascendentni hod crkvene zajednice prema zajedništvu s Bogom, njezinim izvorom.

1.2. Ascendentni moment: ispravan stav pred darom Pisma

Konstatirali smo koncem prošlog odjeljka da spoznaja koju pruža Sveto pismo treba postati život njegova čitatelja kako bi mu omogućila hod prema novom rođenju i novom životu djeteta Božjega (usp.: Iv 1,12). Takav stav znak je prihvaćanja Božje ponude, pristajanja uz njegovu

---

John's Gospel and Letters, 183. 471; John PAINTER, „Quest Stories in John 1-4“, Journal for the Study of the New Testament 41 (1991.), 33-70, ovdje 44-45.

¹⁸ Usp.: A. J. KÖSTENBERGER, *John*, 38.

¹⁹ Usp.: A. POPOVIĆ, „Sveto pismo u teologiji i pastoralu Crkve“, 718.

²⁰ M. VIDOVIĆ, „Biblija u životu Crkve“, 28-29.

objavu i prihvaćanja zajedništva s njim. Sveto pismo jest, također, jedan od privilegiranih načina koji čovjeku omogućuju hod prema Bogu. Iz ovoga se nazire veličina dara Božje riječi koju čitatelj susreće u riječi Pisma.

Međutim, praksa pokazuje da Sveto pismo kao riječ Božja ima udioništvo ne samo u snazi i istini utjelovljenog Logosa nego i u njegovoj nemoći, ne samo u njegovu autoritetu nego i u njegovoj neshvaćenosti, odbačenosti. Riječ Božja može naići na zapreke ne samo kod onih vani nego i unutar Crkve; one se odnose na neshvaćanje, nepovjerenje, ignoriranje, zapostavljanje... Da se i ne govori o iskustvima iz povijesti kad je ono bilo čak i instrumentalizirano da bi se opravdali ratovi, pogromi i mučenja, ropstvo, nepravedni i nasilni oblici društvenih uređenja i sl. A tko bi tek mogao kvantificirati štetu od nemara prema riječi Božjoj u Pismu ili od formalističkog stava prema njoj koji generiraju indiferentizam spram njezine poruke?²¹

Zbog toga je neobično važno posvetiti pažnju pitanju odnosa Crkve prema Svetom pismu. Imati jasnim taj odnos u praktičnom radu s riječu Božjom, jamac je kvalitetnih stavova i odluka koje će iz te aktivnosti proizaći. To se ponajprije tiče onih koji u Crkvi obnašaju službu povezanu s tumačenjem i naviještanjem Riječi. O njihovu stavu ovisi hoće li na osobnom i crkvenom planu otkriti te u svoj život i djelovanje pustiti dinamizam riječi Božje. A to je jedan od osnovnih uvjeta ispravnog korištenja Svetog pisma za sveto i plodonošno vršenje svećeničke službe.

Nakon što smo u prethodnom odjeljku fenomen i domašaj Božje objave promatrali u optici ivanovske teologije, traganje za ispravnim stavom pred darom Svetog pisma nastavit ćemo u također bogatoj pavlovskoj baštini.

U Poslanici Rimljanima sv. Pavao govori o *evanđelju*. Kod njega se taj izraz ne odnosi na izvještaj o Isusovu životu na način kako ga prikazuju sinoptička evanđelja ili Evanđelje po Ivanu. Pavao ovdje želi razmatrati *evanđelje* kao Radosnu vijest o onome što je Bog učinio za čovječanstvo po svojem Sinu Isusu Kristu. Apostol u 1,16 u grandioznoj litoti tvrdi da se *evanđelje* ne stidi propovijedati ni u tadašnjoj prijestolnici civiliziranog svijeta (usp.: 1 Kor 2,3-6). Razlog tomu jest što ga Pavao smatra *snagom Božjom*. Dakle, ono nije samo poruka, filozofija ili sustav misli koje bi trebalo naučiti; ono je *pripovijest o križu* (1 Kor 1,18). Štoviše, ovdje se Apostol približava starozavjetnoj misli da se radi o *sili* (grč. *dynamis*) kojom Bog zahvaća u tijek ljudske povijesti (usp.: 1 Kor 2,4; 4,20). Valja istaknuti kako za tu snagu

---

²¹ Usp.: Virgil HOWARD - Patricia LENOIR, „Introduction“, William R. FARMER (ur.), *The International Bible Commentary* (Collegeville: The Liturgical Press, 1998.), 131-137, ovdje 132.

Pavao ovdje tvrdi da je namijenjena ne na opravdanje, nego na *spasenje svakomu koji vjeruje*. *Sōtēria* u biblijskom smislu znači „izbavljenje, spas“ od zla raznih vrsta ugroza i nije ograničena samo na duhovno područje nego podrazumijeva i povijesni vid izbavljenja.²²

Zahvaljujući ovakvu shvaćanju evanđelja, Pavao nam daje dragocjen uvid u nedokučivo dostojanstvo Božje riječi jer naučava da se ona – kao i navještaj križa (usp.: 1 Kor 1,18) – može okarakterizirati istim oznakama kojima naziva samog Krista: on je također *sila*, tj. *snaga Božja* (usp.: 1 Kor 1,24).²³ Iz toga proizlazi da su članovi Crkve pozvani Sveto pismo držati u najvišoj časti i ući u iskustvo *snage Božje* kojom je ono ispunjeno. Jedno od njezinih važnih dohodišta jest preobrazba stvarnosti. Stoga ćemo snagu pohranjenu u Pismu u sljedećem odjeljku razmatrati pod vidom preobrazujuće vizije Božjeg djelovanja na svekoliko stvorenje koju u sebi nosi. Riječ Božja ne samo da izvještava i slavi njegove prošle spasenjske zahvate nego ujedno poziva sve generacije čitatelja da uđu u to iskustvo božanskog preobrazujućeg djelovanja.

Zahvaljujući toj snazi Božjoj, prema Pavlu, učinkovitost Božje riječi ne ovisi o osobnosti ni o odlikama nastupa pojedinog navjestitelja (usp.: 1 Kor 1,17). Osobna ograničenja ne mogu umanjiti snagu evanđelja koje naviješta jer po vjeri riječ Kristova silazi u dubine čovjekova srca (usp.: Kol 3,16), a Duh Sveti ga, ako je otvoreno, uvodi u dubine Riječi. Isti Duh daje život i riječi Pisma i onome tko je prima.²⁴ Iz toga razloga potrebni su navjestitelji da bi slušatelji mogli čuti evanđelje i povjerovati (usp.: 10,14-17). Čak i ono *ludo Božje* mudrije je od ljudi pa *ludost propovijedanja* spašava one koji uzvjeruju (usp.: 1 Kor 1,21-25). Slušanjem riječi Božje, vjernik prima Duha Svetoga (usp.: Gal 3,2) i puni se božanskim životom (usp.: 2,20).²⁵

Pastoralne poslanice odražavaju brižljivost oko čuvanja i prenošenja Božje riječi. Zato što je slavno evanđelje, koje je povjereno Pavlu, *evanđelje spasenja* (Ef 1,3) jer sljedbenike uvodi u božanski život, ono je od vitalne važnosti za Crkvu koja ga treba čuvati i dalje ga predavati. Da bi se osigurao taj cilj, te poslanice predstavljaju Pavla, Timoteja i Tita kao uzore

²² Usp.: Joseph FITZMYER, „The Letter to the Romans“, Raymond E. BROWN – Joseph A. FITZMYER – Roland E. MURPHY (ur.), *The New Jerome Biblical Commentary* (Englewood Cliffs: Geoffrey Chapman, 1990.), 830-868, ovdje 834.

²³ Usp.: V. HOWARD – P. LENOIR, „Introduction“, 131.

²⁴ Usp.: Armando J. LEVORATTI, „The Power of the Word of God“, William R. FARMER (ur.), *The International Bible Commentary* (Collegeville: The Liturgical Press, 1998.), 1-8, ovdje 6.

²⁵ Usp.: James D. G. DUNN, *The Theology of Paul the Apostle* (Grand Rapids – Cambridge: William B. Eerdmans Publishing Co., 1998.), 324.

crkvenih pastira od kojih kasnije generacije trebaju učiti.²⁶ Timotej se treba posvetiti čitanju Pisma, poticanju i poučavanju (usp.: 1 Tim 4,13). Apostol mu je povjerio *poklad* (6,20): *evanđelje Slave blaženog Boga* (1,11) u čijoj je službi kao propovjednik i apostol.²⁷ Da bi *poklad* očuvao čistim, Timotej će morati pobijati krivovjerja izlaganjem pravog nauka (usp.: 4,1-11). Insistiranje na trudu oko čuvanja, prenošenja i tumačenja poruke života upozorava da bi popuštanje na tom planu vodilo njezinu zanemarivanju, a time u pitanje dovelo i spasenje kojemu vodi.

To je u skladu s cjelinom novozavjetne poruke te potvrđuje ono što je već bilo zasvjedočeno i u Starom zavjetu (usp.: Pnz 6,1-25; 11,26-28; Izr 1,20-33; 8,33-36; Ps 1): Božja riječ je događaj, poziv koji se ne može tretirati ignoriranjem ili prešućivanjem jer će, u konačnici, biti ili prihvaćena ili odbijena (usp.: Mt 7,24-26 par. Lk 6,47.49; Iv 12,48; Heb 4,12-13). Dakle, dva su moguća stava pred njom: prihvatiti je i život urediti prema njezinim standardima ili je odbiti, što se ne događa uvijek otvoreno, nego često uz eventualne prigodne izgovore.²⁸

Iz gore kratko naznačenog dostojanstva i uloge riječi Božje proizlazi važnost njezina prihvaćanja i slijedećnja. Iako Sveto pismo obiluje izrazima koji upućuju u tom pravcu, za daljnji hod u analiziranju njegova korištenja za plodonosnost svećeničke – a i svih drugih službi u Crkvi – pažnju ćemo nakratko posvetiti još novozavjetnom tekstu koji je veoma znakovit i sadržajem i načinom na koji je izrečen.

Naime, kad sam čuo naslov predavanja koje mi je dodijeljeno na simpoziju, prvo što mi je prošlo glavom kao reakcija na izraze *korištenje Svetog pisma* jest sjećanje na Dj 20,32 gdje Pavao, u oproštajnom govoru efeškim starješinama (što je jedini Apostolov govor u Djelima apostolskim upućen pripadnicima crkvene zajednice i stoga je veoma znakovit!), kaže: *I sada vas povjeravam Bogu i Riječi milosti njegove koja je kadra izgraditi vas i dati vam baštinu među svima posvećenima*. Dakle, „Crkva je povjerena Bogu i Riječi, a ne obratno“!²⁹ Apostol efeškim pastirima „zaviješta *Logos* ne kao posjed kojim mogu raspolagati, nego ih preporučuje riječi Božjoj kao otajstvenoj moći. Ona može *izgrađivati* (u pogledu zajednice) i udijeliti baštinu (misli se na nebesku baštinu) (...). Ali ne stoji na raspolaganju prezbiteru, nego je

²⁶ Usp.: Frank J. MATERA, *New Testament Theology. Exploring Diversity and Unity* (Louisville – London: Westminster John Knox Press, 2007.), 245.

²⁷ Usp.: F. J. MATERA, *New Testament Theology. Exploring Diversity and Unity*, 246.

²⁸ Usp.: A. J. LEVORATTI, „The Power of the Word of God“, 1.

²⁹ Richard J. DILLON, „Djela apostolska“, *Komentar evanđelja i Djela apostolskih* (Sarajevo: Vrhbosanska katolička teologija, 1997.), 387-518, ovdje 493.

Božji instrument za izgradnju Crkve i za spas njezinih članova.“³⁰ Iz toga je razvidno da Lukin Pavao, koji je do sada nadzirao efeške starješine, sada ih predaje Bogu. *Riječ* im ne predaje na prvom mjestu kao čvrsti polog vjere, nego na prvom mjestu njih predaje *Riječi* kao spasenjskoj snazi Božjoj (usp.: Rim 1,16) koja djeluje u povijesti.³¹ Na sažet način te Apostolove riječi mogu se staviti u širi kontekst Djela apostolskih te promatrati u trinitarnoj perspektivi:

„Već u 14,23, prije povratka u Antiohiju Pizidijsku, Pavao i Barnaba povjerovali su Gospodinu starješine postavljene na čelo pojedine crkve (...) Ovdje (u 20,32, op. moja) obrazac povjeravanja jest širi i također diskretno trinitarni: spominje Boga, *Riječ njegove milosti*...i *onome koji ima moć* (...) Ne povjerava *Riječ* starješinama, nego njih *Riječi* (...) Bog Otac je onaj koji utemeljuje Crkvu, zajednicu posvećenih; Sin, tj. *Riječ milosti*, daje vlastiti život u službu Očeva nauma; Duh – kao svjedok Gospodina Isusa – gradi Crkvu postavljajući u njoj pastire koji bdiju nad njom (...) Predane Bogu i njegovoj *Riječi*, efeške starješine pozvane su pružati svjedočanstvo života konkretno izručenog milosti Božjoj.“³²

Iz pavlovske baštine, dakle, proizlazi da Crkva kao zajednica jest dobila *poklad* (1 Tim 6,20), ali on joj nije predan kao nekakav beživotni objekt na proizvoljno raspolaganje, nego je u pitanju živa riječ Božja kojoj se crkvena zajednica treba predati i staviti na raspolaganje.

Na tragu ove linije biblijske teologije jest i jasno izražen stav učiteljstva Crkve, poglavito u konstituciji Drugoga vatikanskog sabora *Dei Verbum*. U njoj je zasjeđeno iznimno visoko vrednovanje Svetoga pisma. Tako DV 21 smatra kako zbog „velike sile i moći riječi Božje, koja je uporište i životna snaga Crkve, jedrina vjere sinovima Crkve, hrana duši, čisto i nepresušno vrelo duhovnoga života“ saborski oci „jasno ističu kako je „Crkva uvijek štovala božanska Pisma kao i samo Gospodinovo Tijelo“, tj. presvetu euharistiju. Drugim riječima, za Sabor Sveto pismo stoga jest živa Božja riječ koja ima sakramentalno-spasenjsko značenje kao i euharistija.“³³

³⁰ Gerhard SCHNEIDER, *Apostelgeschichte 9,1 – 28,31* (Freiburg – Basel – Wien: Herder, 2002.), 298.

³¹ Usp.: Charles K. BARRETT, *Acts 15 – 28* (London – New York: T & T Clark, 1998.), 980.

³² Philippe BOSSUYT – Jean RADERMAKERS, *Témoins de la Parole de la Grâce. Lecture des Actes des Apôtres* (Bruxelles: Institut d'Etudes Théologiques, 1995.), tal. prijev.: *Lettura pastorale degli Atti degli apostoli* (Bologna: Centro Editoriale Dehoniano, 1996.), 581.

³³ Usp.: Ljudevit RUPČIĆ – Ante KRESINA – Albin ŠKRINJAR, *Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi Dei Verbum*, Komentari dokumenata Drugog vatikanskog sabora (Zagreb: FTI, 1981.), 256.

Zbog svijesti o ovako visokom dostojanstvu riječi Božje pohranjene u Pismima, Sabor će na više mjesta jasno dati do znanja o tome kako shvaća odnos Crkve i Pisma. Pri tome nedvosmisleno utvrđuje podređenost Crkve i njezina vodstva riječima Pisma pred kojim stoje u stavu služenja:

“Već u proslavu (DV 1) Sabor opisuje svoju vlastitu zadaću kao služenje ovom cilju Božje objave. Naime, saborski oci nisu u prvi plan stavili autoritet Crkve i Učiteljstva, niti istine koje treba vjerovati, kao što je to bilo na Prvom vatikanskom saboru, nego se od prvog trenutka Sabor i Učiteljstvo Crkve podlažu autoritetu Božje riječi, njenom slušanju i naviještanju zajedništva vječnoga života kao Božjeg dara ljudima (1 Iv 1,2-3).”³⁴

Činjenica da je u saborskoj konstituciji na ovaj način „istaknuto da je Pismo iznad Crkve”,³⁵ trebala bi imati veliko značenje za kreiranje ispravnog stava u najširim slojevima naroda Božjega spram velikoga dara njegove Riječi. Snaga spasenja (usp.: Rim 1,16) kojom se odlikuje Sveto pismo jest izvor plodnosti crkvenog života i djelovanja:

„Pismo mu (Saboru, op. a.) je *norma normata* vjere vjernika, razumljivo, u okrilju Crkve, ali ne na taj način da je Crkva iznad Pisma. Pismo je Crkvi konaturalno, ali je Crkva spasonosno djelotvorna upravo snagom spasonosne djelotvornosti Božje riječi. Koncil se, što je potrebno dobro naglasiti, prema riječi Božjoj postavlja najprije učenički, da bi nama progovorio učiteljski (usp.: DV 1 i 10).”³⁶

Iz toga proizlazi važna pouka da saborski oci, kao eminentni segment crkvenog učiteljstva, podređenost Crkve i vlastitu podređenost Pismu doživljavaju upravo izvorom svojeg autoriteta: „autoritet Učiteljstva temelji se na poslušnosti Božjoj riječi i na služenju”.³⁷ Ovakav stav magisterija pruža ponajbolje i najzornije tumačenje gore iznesenih pavlovskih motiva evanđelja kao *snage na spasenje* (Rim 1,16) te potrebe povjeravanja, tj. predanja Crkve *Riječi milosti* (Dj 20,32).

I ovdje nam prosijava zraka trinitarnoga svjetla jer radi se o prijanjanju uz spasiteljsku i objaviteljsku inicijativu Oca koju ostvaruje po Sinu (DV 2), pri čemu

³⁴ A. POPOVIĆ, „Sveto pismo u teologiji i pastoralu Crkve”, 716.

³⁵ Usp.: Lj. RUPČIĆ – A. KRESINA – A. ŠKRINJAR (ur.), *Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi Dei Verbum*, 257.

³⁶ M. VIDOVIĆ, „Biblija u životu Crkve”, 37, bilj. 21; on se pri tom poziva na Bonaventuru DUDU, „Biblijske vrijednosti u našim novijim Katekizmima”, u: Bonaventura DUDA, *U svjetlu Božje riječi* (Zagreb: KS, 2000.), 133-151, ovdje 134.

³⁷ A. POPOVIĆ, „Sveto pismo u teologiji i pastoralu Crkve”, 720.

„...Sveta predaja,³⁸ Sveto pismo i crkveno učiteljstvo su tako uzajamno povezani i združeni te jedno bez drugih ne može opstati, a sve zajedno – svako na svoj način – pod djelovanjem jednog Duha Svetoga uspješno pridonosi spasenju duša“ (DV 10).

Kada se u svjetlu ovog zaključka vratimo na našu temu, nužno će izroniti pitanje: Možemo li reći da kao članovi Crkve trebamo koristiti Sveto pismo, tj. *Riječ*, ili ona zapravo treba koristiti nas? Iako to pitanje podrazumijeva razlikovanje značenja izraza *korištenje* (jer na jedan način čovjek koristi pisanu riječ, a na drugi Bog koristi čovjeka), jasno je da se odgovor ne može iscrpiti objašnjenjem ove jezične distinkcije. Iz gore iznesenoga proizlazi da se članovi Crkve Pismom trebaju koristiti tako da se svojim stavom i djelovanjem izručuju *Riječi* koja će u konačnici koristiti njih. Inače s crkvenim korištenjem Pisma nešto nije u redu. Dakle, da bi naše korištenje Pisma bilo ispravno i boguugodno, kao preduvjet ima to da smo mu se izručili kako bi ono – jer je *snaga Božja na spasenje* (Rim 1,16) – zahvaćalo i koristilo nas.

Kada smo ovako stavili u suodnos ljudskog korištenja Svetog pisma i, u isto vrijeme, izručenja crkvene zajednice tom istom Pismu, razložno je postaviti pitanje: Postoje li naznake u kojem slučaju će korištenje Svetog pisma za posljedicu imati izručenje korisnika *Riječi*, kako Pavao i preporuča u Dj 20,32, te će ono stoga uroditi svetim i plodnim vršenjem njegove crkvene službe?

2. Drugi ključni moment: preobraziteljska narav Božje riječi

Drugi ključni moment u korištenju Božje riječi koji će učiniti plodonosnim i vršenje svećeničke službe i djelovanje cijele Crkve jest uvažavanje i korištenje njezina preobraziteljskog potencijala. Ako članovi Crkve poštuju dostojanstvo Pisma i spremni su ga koristiti tako da mu se izručuju – kao što smo vidjeli u prethodnom odjeljku – to zapravo znači da su spremni slijediti poticaje i smjerokaze Božje riječi. Ona ima mnoštvo osobina koje ovdje zbog ograničenosti prostora ne možemo navoditi i obrazlagati.

---

³⁸ U ovom radu pitanje delikatnog odnosa Pisma i predaje neće biti posebno razmatrano s jedne strane zbog ograničenosti teme na Sveto pismo, a s druge zbog nedostatka prostora. Kvalitetne informacije o saborskom stavu prema ovom pitanju mogu se pronaći u Lj. RUPČIĆ – A. KRESINA – A. ŠKRINJAR (ur.), *Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi Dei Verbum*, 27-42.256-257; M. VIDOVIĆ, „Biblija u životu Crkve“, 37; A. POPOVIĆ, „Sveto pismo u teologiji i pastoralu Crkve“, 719-722.

Ograničit ćemo se samo na njegovu jednu, ali iznimnu osobinu: ono je preobraziteljske naravi. Naime, vizija Božjeg iscjeliteljskog djelovanja na sve stvorenje, zasljedočena u Svetom pismu, stavlja u pitanje svijet kakav je sada i teži preobraziti ga u svijet u kojem će se *pravednost i mir zagrliti* (Ps 85,10). Stoga je i Sveto pismo, kao i Krist i evanđelje, djelotvorna snaga Božja za spasenje, ozdravljenje i obnovu svekolikog Božjeg stvorenja.³⁹

To se očitovalo već u stvaranju svijeta – Bog mijenja kaos u kozmos time što svjetlom suzbija tamu i uređuje preduvjete za pojavu života na do tada pustoj i praznoj zemlji (usp.: Post 1,2-19); nakon što je ustanovio da je *zemlja iskvarena* (6,11), mijenja situaciju tako što uzima Nou kako bi od njega načinio novo čoječanstvo (usp.: 6,11-21). U krilu obnovljenog čovječanstva Gospodin ponovno zahvaća i mijenja situaciju odabirom Abrahama iz kojega će podići sebi narod (usp.: 12,1-3). Nakon izlaska iz Egipta primanjem i vršenjem Riječi Hebrejci postaju narod Božji (usp.: Izl 19,3 – 20,10) i stoga protagonisti povijesnospasenjskih procesa u svojstvu privilegiranog sredstva Božjeg zahvaćanja u tijek svjetskih zbivanja (usp.: Ps 147,19-20). U cjelini uzevši, Božja riječ, kojom je sve stvoreno (usp.: Post 1,1-13; Ps 33,9; 147,15-18; Job 38,8-11; Sir 39,17), pokreće Božji naum s čovječanstvom i upravlja ga u krizama.⁴⁰ Motiv preobrazbe posebno je naglašen u Isusovu prvom nastupu, kako nas izvješćuju sinoptici Marko i Matej. Blizina kraljevstva, koje predstavlja novinu u odnosu na povijesni tijek našega svijeta, iziskuje promjenu: *približilo se kraljevstvo – obratite se i vjerujte evanđelju* (Mk 1,15; Mt 4,17). Njegova blizina očituje se promjenama koje Isus unosi u živote ljudi: mijenja njihov odnos s Bogom, prema samima sebi i prema drugima, mijenja njihovo zdravstveno i socioekonomsko stanje te priprema veliku novinu – od proroka najavljenju eru Duha Svetoga.

³⁹ Usp.: V. HOWARD – P. LENOIR, „Introduction“, 131. Autori gore navedenoj dodaju još dvije, međusobno usko povezane značajke Božje riječi. Njezin holistički karakter očituje se u upornom insistiranju Svetog pisma na živoj i dinamičkoj interakciji svih sastavnica Božjeg stvaralačkog djela. Kao što su nerazdvojno povezani Bog i zemlja, tako su su međusobno povezani i ovisni i drugi elementi stvorene stvarnosti. „Čitati i častiti biblijsku ujedinjujuću viziju stvarnosti može pomoći Crkvi u prevenciji fragmentiranja vlastitog života“ (132-133). Inkluzivni karakter biblijske vizije jasno je naznačen teologijom izabranja prema kojoj Bog izabire neke radi svih – izabrani su izdvojeni da bi bili na službi i na korist svima. Tako je i Izraelova izabranost u službi svih kako bi, u konačnici, svi prispjeli punini blagoslova (usp.: Post 12,3). Tako su i apostoli izabrani kako bi služili izgradnji Crkve koja treba uključivati sve narode (usp.: Mt 28,18-20). No, inkluzivnost ne ostaje samo na multietničnosti: ona obuhvaća svekoliko Božje stvorenje koje iščekuje obnovu (usp.: Iz 11,6-9; Rim 8,21; Otk 22,1-2). (133-134).

⁴⁰ Usp.: A. J. LEVORATTI, „The Power of the Word of God“, 2.

Ako se na trenutak vratimo na temu iz prethodnog odlomka i postavimo pitanje kako osloboditi snagu pohranjenu u riječi Pisma, govor o preobraziteljskoj snazi koju one posjeduju daje naslutiti odgovor. Riječ Božja u sebi nosi i snagu i vodi u preobrazbu – na njezinu slušatelju jest da je slijedi i s povjerenjem joj se izruči. Howard – LeNoir u nekoliko riječi oslikavaju kritični moment pri čitanju riječi Božje: ako je Pismo zaista očitovanje Božje moći koja djeluje u pravcu ozdravljenja i izmirenja svekolikog stvorenja, tada osnovno hermeneutsko pitanje *što znači ovaj tekst?* mora pratiti i sljedeće: *Što ovaj tekst čini/želi činiti preko mene/nas?* Iako se može čitati kao umjetnost, informacija, povijest itd., biblijski tekst uvijek ima težnju čitatelja uključiti u radnju koju iznosi tako da se u povratku pita: Gdje je moje mjesto u ovom tekstu? Gdje se u mojem svijetu odvijaju ova/ovakva zbivanja? Tko je u mojem svijetu aramejski lutalac, a tko egipatski zlostavljač? Jesam li potomak aramejskog lutaoca koji je sišao u Egipat i kojega su ondje zlostavljali ili sam onaj koji Aramejce zlostavlja i od kojega tek trebaju biti oslobođeni (usp.: Pnz 26,1-15)? Dakle, plodonosno čitanje Pisma, ono koje će doprinijeti oslobađanju njegove snage spasenja i voditi u preobrazbu, iziskuje da čitatelj premisli i uskladi svoj povijesni trenutak s onim što poručuje Pismo. To zapravo znači transformirati svoje misli i djelovanje u skladu s vrijednostima biblijske vizije – postajati novo stvorenje (Gal 6,15, 2 Kor 5,17)! Tu počinje obraćenje, tj. promjena uma potrebna pred blizinom kraljevstva koje zahtijeva Isus. Tako voljan i pripravan čitatelj ulazi u veliku promjenu stvarnosti u kojoj Gospodin *sve čini novo* (Otk 21,5). Naravno, svećenik koji to prakticira nastojat će i svoje vjernike uvesti u ovakvu dinamiku čitanja Božje riječi.⁴¹

Osim što se čitatelj Božje riječi ovakvim stavom usklađuje s njezinom nutarnjom dinamikom te izručuje njezinoj snazi i vodstvu, praktična posljedica ovakva životnog usmjerenja jest egzistencijalna promjena koja će nastupiti. Ona mijenja čitateljev život, život zajednice čitatelja, ali ih izdvaja u odnosu na okolinu. Ponekada su takve promjene od okoline dobro prihvaćene, ali neće biti uvijek. Proročka literatura jedna je od najdužih svetopisamskih sekcija i u njoj je jasno razvidan ovaj mehanizam. Proroci su riječ Božju tumačili i primjenjivali na situaciju u kojoj su živjeli. No, u isto vrijeme svojom porukom su predstavljali prijetnju onim dijelovima društva koji imaju političku, ekonomsku i religijsku moć. Izlagali su protivljenju sebe i svoje živote jer su stavljali u pitanje ustaljene standarde društva u kojemu su živjeli i svoje slušateljstvo suočavali s nužnošću odluke koja mora imati zadovoljavajuću moralnu kvalitetu da bi bila na tragu žive Božje riječi koju su donosili.⁴²

⁴¹ Usp.: V. HOWARD – P. LENOIR, „Introduction“, 133.

⁴² Usp.: A. J. LEVORATTI, „The Power of the Word of God“, 3.

Transformirajuće djelovanje Svetoga pisma obilježilo je povijest naroda Božjega kako starozavjetnoga, tako i novozavjetnoga. Ova preobraziteljska i inovativna snaga Biblije, očitovana na filozofsko-teološkoj razini npr. u Filonu Aleksandrijskom, nastavit će se i u nepreglednom nizu njezinih kršćanskih čitatelja sve do naših dana. Sveto pismo imalo je ključnu ulogu u nastanku Crkve: Isusovi učenici su tako u njemu prepoznali Boga, Očeva Sina, i to u procesu nerazdvojno vezanom s novim shvaćanjem židovskog Pisma. Duhovna snaga Svetog pisma, očitovana u samom korijenu nastanka Crkve, ostaje njezinom trajnom baštinom kroz stoljeća i postaje nutarnji, nevidljiv motor mijena i razvoja života, institucija i društva koje Crkva oblikuje. Razlog je tomu što je riječ Svetog pisma omogućila novo samoshvaćanje pojedinca i zajednice koja je čita, nadahnula izgradnju novih sakralnih i društvenih formacija u cilju uprisutnjenja vrijednosti kraljevstva Božjega. Nadahnuti Isusovim misijskim nalogom (usp.: Mt 28,19), navjesticitelji evanđelja obišli su tadašnji svijet i doprinijeli da rijeke obraćenika po katekumenatu i krštenju u Crkvi pronađu novi tip društveno-ekonomske formacije koja se brzo širila Rimskim Carstvom, pronosila dašak novoga svijeta. Sv. Augustin će, stoga, slaviti *Državu Božju* nadahnutu riječju Pisma.⁴³

Poziv kojim Bog čovjeka oslovljava i doziva u Pismu (grč. *kaleō*, zvati, *dozivati*) jest temelj identiteta Crkve (grč. *ekklēsia*, *saziv*). Crkva jest ono što treba biti ako predstavlja zajednicu onih koji se *odazivaju* riječi Božjeg *dozivanja*. Ako je „slušajuća zajednica vjere“, Crkva je u prilici iskusiti snagu Božje riječi i doprinijeti njezinu oslobađanju – neka ide preko vidljivih i nevidljivih granica.⁴⁴ Ovu jednostavnu teološku misao potvrđuje povijesni hod jer on je pokazao da Crkva sudjeluje u Božjem otkupiteljskom djelu u mjeri u kojoj prihvaća radikalnost i bogatstvo biblijske vizije Božje volje.⁴⁵

Temeljem rečenoga proizlazi zaključak: ako su kršćani nekoć mogli mijenjati lice zemlje i društva u kojemu žive, onda nema razloga da to ne bi mogli i danas. Čak i pred prijetnjom progona, apostolski prvaci držali su se onoga da se više treba pokoravati Bogu nego ljudima (usp.: Dj 4,19; 5,29) kako ne bi napustili preobraziteljsku snagu riječi Božjeg naloga. Stoga kada govorimo o upotrebi Pisma koja će uroditi plodnim životom svećenika i općenito Crkve, ne možemo se ograničiti samo na pitanje

⁴³ Usp.: Charles KANNENGISSER, „How has the Bible Exercised Power to Guide the Faithful in the Early History of the Church?“, William R. FARMER (ur.), *The International Bible Commentary* (Collegeville: The Liturgical Press, 1998.), 46-47, ovdje 46-47.

⁴⁴ Usp.: A. J. LEVORATTI, „The Power of the Word of God“, 7.

⁴⁵ Usp.: V. HOWARD – P. LENOIR, „Introduction“, 132.

korektnog čitanja ili na insistiranje na što vjerojatnijoj verziji njegova tumačenja itd. To je osnovni zadatak biblijske znanosti i ona će uvijek neumorno tragati za što vjerodostojnijim tumačenjem. Međutim, za plodnost života temeljenog na čitanju Pisma ključan je stav prema njemu, docibilnost njegovoj istini i preobraziteljskim poticajima. Osnovno pitanje koje nameće njegova transformativna narav jest: Gdje je dohodišna točka? Umjesto da se zadovoljimo retorički efektivnim propovijedima o kojima će se pričati, možda čak vaditi i maramice za brisanje suza, treba ići dalje – treba stići k promjeni stvarnosti koja nas okružuje. Jer sve ispod novog samoshvaćanja i promjene stvarnosti nadahnute riječju Božjom zapravo nije dovoljno. Ostaje ispod razine otvaranja i prihvaćanja kraljevstva. Jer – treba se *obratiti i vjerovati evanđelju* (Mk 1,15). Mogli bismo ovako postaviti naš hermeneutski model:

Sveto pismo → novo samoshvaćanje → prioriteti → akcija → promjena stanja.

Dakle, Sveto pismo Crkvi nije dano samo za potkrepljivanje teoloških istina i tradicionalnih vrijednosti. Ono što je narod Božji Staroga i Novoga zavjeta, vođen božanskim nadahnućem i životnim iskustvom, spoznao istinitim, dobro je i dragocjeno. Ostaje baštinom za koju treba zahvaljivati Bogu i iz koje se uvijek može učiti. Međutim, ne može se ostati samo na tome. Jer Duh ni u naše dane ne prestaje *uvoditi u svu istinu* (Iv 16,13). Dosadašnji povijesni hod naroda Božjega nije iscrpio svu objavu koju donosi Pismo. I za današnji povijesni trenutak ono ima Božju riječ. Naime, Papinska biblijska komisija „u svojem Dokumentu iz 1993. godine ukazuje na trajnu važnost Biblije za život Crkve: „Zajedno sa živom Predajom ... Biblija je privilegirano sredstvo koje Bog koristi u naše vrijeme da oblikuje i potakne rast Crkve kao naroda Božjega“ (EB 1478; str. 122)“.⁴⁶

Crkva, jer je *stup i uporište istine* (usp.: 1 Tim 3,15), treba pod vodstvom Duha Svetoga osvijetliti nove dubine Božje riječi. To je specifična zadaća poslužitelja Riječi u Crkvi koji se trebaju potruditi da ona zazvuči novim tonom kako bi članovi crkvene zajednice mogli obnoviti svoju vjeru i proširiti njezine vidike. Zahvaljujući njihovom glasu, riječ Božja će postati oštar dvosjekli mač koji razlučuje misli srca i u ovom vremenu te daje priliku za rast njihove velikodušnosti i djelatne ljubavi.⁴⁷

Imajući pred očima snagu i slabost riječi Božje (čime smo i počeli ovaj odjeljak), od najveće je važnosti trajno posvješćivati moć i odgovornost crkvene zajednice koja svojim stavom i djelovanjem može

⁴⁶ A. POPOVIĆ, „Sveto pismo u teologiji i pastoralu Crkve“, 735-736.

⁴⁷ Usp.: A. J. LEVORATTI, „The Power of the Word of God“, 7-8.

oslobađati snagu Pisma i tako ići prema ispunjavanju svojega poslanja ili može Pismo zanemariti gušeci snagu i preobraziteljsku narav riječi Božje te ometajući plan koji Gospodin ima sa svojim narodom.⁴⁸

U otvorenosti tragati za nadahnućem Pisma, vjerujući da ono ima putokaz i za današnji povijesni trenutak te ga spremno slijediti, znači imati ispravan stav prema Svetom pismu. S druge strane, ne vjerovati u to, okrenuti se nekim drugim idejama, konceptima ili kompromisima, značilo bi zanemariti svjetlo i snagu riječi Božje upisanu u Pismo; naravno to bi imalo i snažne reperkusije na planu vjere – ne vjerovati da Bog stoji iza svoje riječi i djelatno je spreman pomagati u naporima njezina ostvarenja. Ovaj moment je krucijalan jer ovakav stav može biti znak duboke krize vjere.

3. Primjer preobraziteljske naravi Božje riječi: sv. Pavao i ropstvo

3.1. Povijesni kontekst grčko-rimskoga ropstva

Ropstvo kao takvo nije specifikum Rimskog Carstva jer prakticirano je gotovo u svim poznatim kulturama novozavjetnoga prostora i vremena. U Grčkoj, a kasnije i u Rimu, institucionalizirano je do mjere u kojoj se njihova ekonomija bez robova nije mogla zamisliti. Stoga je uspon antičke grčke kulture bio omogućen iskorištavanjem viškova vrijednosti koji su zapravo plod rada robova.⁴⁹ Jer, kako će Ciceron ustvrditi, svakodnevni je rad u svrhu osiguranja egzistencije ispod razine dostojanstva građanina (*De Officiis* i.150). Na istom tragu Polibije je govorio kako su robovi poput stoke nužni za život.

Gledano iz ugla onih slojeva društva koji nisu uživali građanska prava, ropstvo u Rimskome Imperiju u biti jest odraz procesa dominacije.⁵⁰ Ono je u materijalnom i ideološkom smislu prožimalo čitavo socio-kulturno područje, i stoga je postalo integralno kako za funkcioniranje društva, tako i za njegovu kulturnu produkciju.⁵¹ Rad robova, primijenjen na najrazličitijim

⁴⁸ Usp.: V. HOWARD – P. LENOIR, „Introduction“, 132.

⁴⁹ Usp.: Geoffrey E. M. de Ste. CROIX, *The Class Struggle in the Ancient Greek World* (New York: Cornell University Press, 1981.), 133-173.

⁵⁰ Usp.: Orlando PATTERSON, *Slavery and Social Death: A Comparative Study* (Cambridge: Harvard University Press, 1982.); povijesni fenomen ropstva ovdje prikazuje kao proces dominacije.

⁵¹ Usp.: Sheila BRIGGS, „Paul on Bondage and Freedom in Imperial Roman Society“, Richard A. HORSLEY, (ur.), *Paul and Politics: Ekkllesia, Israel, Imperium, Interpretation* (Harrisburg: Trinity Press International, 2000.), 110-123, ovdje 110.

položajima, omogućio je razvoj grčko-rimske kulture: služili su i kao liječnici, učitelji, pisci, izvijestitelji, agenti, upravitelji imanja, naglednici, tajnici pa čak i pomorski kapetani.⁵²

Osim aspekta dominacije, ropstvo se u Rimskom Carstvu odlikovalo i nekim pozitivnijim aspektima koje valja imati na umu pri njegovu prosuđivanju. U praksi robovi su bili tretirani kao ljudska bića i redovito oslobođani najkasnije s navršenjem 30. godine života, uz mogućnost stjecanja statusa rimskoga građanina.⁵³ U antičkomu se robovlasništvu u velikoj mjeri poticalo obrazovanje robova. Ono je uvećavalo njegovu vrijednost roba, a i moć njegova gospodara pa se događalo da su robovi postajali učeniji od svojih vlasnika; mnogi od njih obnašali su odgovorne društvene dužnosti, imali su pravo stjecati vlastitu ušteđevinu kojom će otkupiti svoje oslobođanje (*peculium*) i k tome su imali pravo stjecati vlastite robove.⁵⁴ Tako npr. u Fil 4,22 Pavao neke naziva *oni s careva dvora* (*hoi tēs Kaisaros oikias*), što najvjerojatnije uključuje i robove koji su kao činovnici služili u Filipima. Stjecanjem slobode mnogi su od njih ostajali na svojim položajima ili dalje napredovali, poput Marcusa Antoniusa Felixa, prokuratora Judeje koji je sudio Pavlu (usp.: Dj 23,23 – 24,27), a svojevremeno je kao rob oslobođen i potom postao slobodnjak Klaudijeve majke Antonije.⁵⁵

Zbog osigurane materijalne egzistencije i hoda prema izvjesnoj godini oslobođenja, robovi u Rimskom Carstvu nisu predstavljali dno društveno-ekonomske ljestvice.⁵⁶ Na samom dnu nalazile su se većinom slobodne, ali osiromašene osobe koje su se svakog dana iznova borile za posao i nisu imale sigurnost hoće li ga uspjeti pronaći; stoga su se mnogi od njih odlučili prodati u roblje kako bi stekli sigurnu egzistenciju i zaposlenje.⁵⁷ Jer rob je morao imati osiguran stan i hranu, mogućnost stjecanja vlastite imovine (uključujući i vlastite robove ako je imao dovoljno sredstava kako bi ih kupio), pravljenja ugovora s gospodarom oko svoje plaće pa čak i udjela u profitu; povrh svega dolazi izvjestan datum oslobođenja i stjecanja građanskog statusa. Sa svoje strane gospodar je

⁵² Usp.: Scott S. BARTCHY, „Slavery. New Testament“, David N. FREEDMAN (ur.), *Anchor Bible Dictionary*, VI (New York – London – Toronto: Doubleday, 1992.), 65-73, 69, ovdje se poziva na Keitha HOPKINSA, *Conquerors and Slaves. Sociological Studies in Roman History 1* (Cambridge: Cambridge University Press, 1978.), 123.

⁵³ Usp.: S. S. BARTCHY, „Slavery. New Testament“, 66.

⁵⁴ Usp.: S. S. BARTCHY, „Slavery. New Testament“, 66.

⁵⁵ Usp.: S. S. BARTCHY, „Slavery. New Testament“, 69.

⁵⁶ Usp.: Ramsay MacMULLEN, *Roman Social Relations 50 B.C. to A.D. 284* (New Haven: Yale University Press, 1974.), 93-94.

⁵⁷ Usp.: S. S. BARTCHY, „Slavery. New Testament“, 66.

- osim zakonskih obaveza - imao i ekonomskog interesa poradi kojega je pazio na robovo dobro stanje: naime, rob je za vlasnika predstavljao investiciju (prema nekim podacima, odrasli neuki muški rob koštao je 4 tone pšenice), i stoga je maltretiranje, koje bi ugrozilo radnu sposobnost ili čak život roba, označavalo ulazak u sukob na zakonom te gubitak na ekonomskom području. Stoga je Epiktet, i sam bivši rob, upozoravao kako rob nakon kratkotrajne slobode može zapasti u gore ropstvo nego li ono u kojem je bio ranije. Kako iz ekonomskih, a tako i iz razloga boljeg ugleda, gospodari su početkom 1. stoljeća u tolikoj mjeri davali slobodu svojim robovima da je August Cezar odlučio staviti zakonsko ograničenje (*lex Aelia Sentia*, 4.g.) prema kojemu rob mora navršiti 30 godina života kako bi bio oslobođen jer je, po njegovu mišljenju, prevelik broj nekulturnih robova dobivao građanski status i tako ugrožavao moralnu visinu kojom se treba odlikovati rimsko građanstvo.⁵⁸ Ekonomski razlog ležao je u interesu robovlasnika: imajući u vidu da je oslobođeni rob postajao *slobodnjak*, ali s obavezom rada za bivšeg gospodara - od sada patrona - vlasnik više nije imao izdatke oko njegova zbrinjavanja (stan i hrana). Tomu treba pribrojiti i iznos koji rob isplaćuje za svoju otkupninu prilikom oslobađanja. U povratku, ranija otpuštanja robova u odnosu na zakonsku regulativu bila su poticaj robu na što veću vjernost i bolje služenje, ali i najava svjetlije perspektive drugim robovima koji su s njime služili. Olakšavanjem položaja robova, umjesto razgradnje (koje se pribojavao Cezar August), osiguravalo se funkcioniranje imperijalnoga ustroja.⁵⁹

Zaključno u ovom kratkom uvidu u povijesni kontekst robovlasništva u Rimskom Carstvu treba reći da se ono znatno razlikuje od predodžaba formiranih na temelju ropstva prakticiranog u kasnijim vjekovima, pogotovu kada se radi o ropstvu u SAD-u od 17. stoljeća.⁶⁰ Integriranost cjelokupnog društva na temeljima robovlasništva, kao i njegova relaksiranja u kritičnim periodima, doprinijeli su da je, prema Bartchyju, „bilo praktično nemoguće zamisliti ukinuće ropstva kao zakonsko-ekonomske institucije“. Prema njemu, čak ni velike pobune robova (170. - 140. g. pr. Kr.) nisu kao zahtjev imale ukidanje ropstva, nego su iznijeti zahtjevi za popravljanjem njihova položaja. Nijedan grčko-rimski autor nije dignuo glas protiv ropstva, čak ni oni koji su, poput npr. Epikteta, u njemu odrastali.⁶¹ Iako ropstvo - koliko god bilo relaksirano - uvijek počiva na principu dominacije, ono za mentalitet

⁵⁸ Usp.: S. S. BARTCHY, „Slavery. New Testament“, 71.

⁵⁹ Usp.: S. S. BARTCHY, „Slavery. New Testament“, 71.

⁶⁰ Usp.: S. BRIGGS, „Paul on Bondage and Freedom in Imperial Roman Society“, 110-111.

⁶¹ Usp.: S. S. BARTCHY, „Slavery. New Testament“, 69.

Rimskog Carstva u tom smislu nije bilo raritetna pojava: i odnosi među građanstvom po principu patron - klijent a i ogroman dio vanjske politike Imperija počivao je na istom principu.

3.2. Primjer: Pavlov stav prema ropstvu

U nekoliko tekstova iz protopavlovskih poslanica možemo pratiti Apostolov stav prema pitanju ropstva. Iz njih je vidljivo kako Pavao, iako svjestan nemogućnosti da Crkva mijenja tadašnji društveni ustroj Imperija, ipak slijedi jasno zasvjedočenu svetopisamsku liniju koja promiče oslobađanja od ropstva gdje god i kada god je to moguće.

3.2.1. Ne više rob, nego ljubljani brat – Poslanica Filemonu

Ova Poslanica, iako kratka, pruža izvanredan uvid u to kako je Pavao shvaćao međuljudske odnose i s koliko je vjere smatrao evanđelje mjerodavnim i na tom području.⁶²

Za vrijeme pisanja Poslanice Filemonu Pavao je u zatočeništvu (Rim, Cezareja ili Efez?). Prije toga Filemon je postao obraćenik i za to zahvaljuje Pavlu; sada mu je *brat, suradnik i partner* u evanđelju. U njegovoj kući sastaje se kućna crkva u Kolosima (naime, Kol 4,9 opisuje Filemonova roba Onezima kao *jednoga od vas*, tj. Kološanina). Iako je poslanica upravljena prije svega Filemonu, poradi naravi problema o kojem govori, u uvodnim pozdravima navodi Apiju i Arhipa te Crkvu koja se skuplja u Filemonovoj kući – dakle, ima eklezijalnu dimenziju. To znači da će biti čitana okupljenoj zajednici. Iz toga je razvidno kako Apostol problem s Onezimom ne smatra samo Filemonovom kućnom stvari ili temom za prijateljski razgovor u četiri oka, nego drži da rješenje tog problema itekako ima veze s Crkvom i evanđeljem.⁶³ Štoviše, on se treba riješiti u skladu s evanđeljem!

Tradicionalno tumačenje Onezima je shvaćalo kao odbjegla roba koji je uz to još i oštetiio svojega vlasnika Filemona. Stoga je, navodno, odlučio pronaći Pavla i kod njega potražiti pomoć. Apostol piše pismo u kojem uljudno moli Filemona da Onezima lijepo primi, bez kažnjavanja.⁶⁴ Naime, Onezim je svojim ponašanjem doveo u složen položaj funkcioniranje dviju društvenih razina: civilne, koja počiva na instituciji ropstva, i crkvene, koja je u sebi bratstvo u Kristu. Pavao vrši

⁶² Usp.: F. J. MATERA, *New Testament Theology. Exploring Diversity and Unity*, 211.

⁶³ Usp.: F. J. MATERA, *New Testament Theology. Exploring Diversity and Unity*, 212.

⁶⁴ Usp.: R. E. BROWN, *Uvod u Novi zavjet*, 502.

na Filemona pritisak, u čemu će mu pomoć pružiti i crkvena zajednica okupljena u Filemonovoj kući, nakon što pročita poslanicu. Filemona poziva na uspostavu socijalnih odnosa s Onezimom koji će biti u skladu s obje razine: u skladu s civilnom razinom jest otpustiti Onezima i podariti mu slobodu jer druga razina, crkvena, zbog svoje unutarnje prirode, zahtijeva odnose jednakosti.⁶⁵ Pavao je, dakle, zagovornik Onezimove slobode kao početka njegove resocijalizacije u crkvenoj zajednici.⁶⁶

Iako postoje i noviji pogledi na povod pisanju Poslanice Filemonu – prema kojemu Onezim nije stoga nužno morao biti u bijegu, nego je otišao k Pavlu zamoliti ga da bude posrednikom u njegovu pogoršanu odnosu s gospodarom Filemonom,⁶⁷ u svakom slučaju ostaje jasan Pavlov stav. On nije samo uljudan ili pun pažnje, nego za cijelu situaciju traži novi pogled: Filemon Onezima treba primiti *ne kao roba (...) nego kao brata ljubljenoga* (16) – ta promjena posljedica je njegova krštenja i ulaska u kršćansku zajednicu; tu je vrhunac Poslanice. Očito je kako ona teologiju ne iznosi, nego pretpostavlja.⁶⁸ U njoj između redaka struji Pavlov visoki standard: *nema više Židov – Grk; nema više rob – slobodnjak; nema više muško – žensko jer svi ste vi jedan u Kristu Isusu* (Gal 3,28). Vođen njime, Pavao je, zapravo, ovom Poslanicom Filemona stavio pred zid nudeći mu samo dvije mogućnosti: ili nastaviti sebe smatrati Onezimovim vlasnikom, ili postati njegovim bratom u Kristu.⁶⁹ Ako je Filemon držao do svojega kršćanskoga identiteta, nije imao izbora.

Urgencija kojom se Pavao obraća dolazi od tzv. *teologije novog stvorenja* koju je već započeo u Poslanici Galaćanima i nastaviti će je također u Drugoj poslanici Korinćanima: gdje god je moguće, neka stvarnost novoga svijeta i novoga stvorenja u Kristu zamijeni stvarnost staroga svijeta.⁷⁰

⁶⁵ Usp.: Norman PETERSEN, *Rediscovering Paul: Philemon and the Sociology of Paul's Narrative World* (Philadelphia: Fortress Press, 1985.), 94-101.

⁶⁶ Usp.: Richard A. HORSLEY, "Paul and Slavery: A Critical Alternative to Recent Readings", *Semeia* 83/84 (1998.), 153-200, ovdje 180-181.

⁶⁷ Usp.: Peter LAMPE, „Keine Sklavenflucht des Onesimus“, *Zeitschrift für Neutestamentliche Wissenschaft* 76 (1985.), 135-137; Sara C. WINTER, „Paul's Letter to Philemon“, *New Testament Studies* 33 (1987.), 1-15; i Bruce J. MALINA – John J. PILCH, *Social-Science Commentary on the Letters of Paul* (Minneapolis: Fortress Press, 2006.), 326.

⁶⁸ Usp.: F. J. MATERA, *New Testament Theology. Exploring Diversity and Unity*, 212.

⁶⁹ Usp.: S. S. BARTCHY, „Slavery. New Testament“, 71.

⁷⁰ Usp.: F. J. MATERA, *New Testament Theology. Exploring Diversity and Unity*, 216.

3.2.2. Iako je vrijeme kratko, treba prihvatiti slobodu – 1 Kor 7,21

U 1 Kor 7 Pavao rješava nedoumice Korinćana glede braka, odnosa među spolovima te izbora između obrezanja/neobrezanja i robova/slobodnjaka. S obzirom na to da se sve spomenute teme promatraju u svjetlu poziva kojim Bog poziva kršćanina, Apostol i ovdje polazi također od krsne formule donesene u Gal 3,28.⁷¹

O izboru između statusa roba i slobodnjaka govori u 1 Kor 7,21. U tumačenju tog retka postoji problem uzrokovan Pavlovim retoričkim ispuštanjem objekta u posljednjoj imperativnoj rečenici: *radije se okoristi...* Zbog toga je uvriježeno tumačenje kao objekt ovdje dodavalo *ropstvom*, dolazeći do: *radije se okoristi ropstvom*. Međutim, novije analize kako jezične, tako i retoričke, opovrgavaju mišljenje da, kao i u prethodnim savjetima, Pavao Korinćane poziva neka poradi kratkoće vremena (usp.: 7,29 ss) ostanu u stanju u kojemu su kršteni, tj. oni koji su kršteni kao robovi, neka ostanu u ropstvu. Razlog tomu je što za ranije diskutirane dvojbe u 1 Kor 7 nije postojala vanjska prisila, nego su ljudi slobodno odabirali svoj status. Međutim, ropstvo je pripadalo mehanizmu društveno uređene dominacije, i stoga robovi često nisu imali mogućnost slobodnog izbora. Za razliku od opcija mogućih u drugim dvojbama izraženim prije u ovom poglavlju Poslanice, Apostol u slučaju izbora *sloboda/ropstvo* neće za ropstvo nadodati da *nije ništa* (7,19):⁷² ropstvo i svaki drugi oblik podčinjavanja čovjeka izravno je usmjeren protiv cjeline biblijske poruke, počevši od stvaranja i proglašenja da čovjek treba *vladati* (usp.: Post 1,28), preko izlaska iz Egipta, babilonskog egzila itd.

Pavao, dakle, korintske kršćane, koji su još uvijek u ropskom statusu, poziva: ako još uvijek morate živjeti u ropstvu, bez mogućnosti oslobođenja – iako ste *na slobodu pozvani* (Gal 5,13) – ne budite zabrinuti; ali ako imate priliku zadobiti oslobođenje, okoristite se njome i živite u skladu s vašim krsnim pozivom na slobodu.⁷³ Time postaje jasno kako Apostol, rješavajući pitanje statusa robova, i ovdje polazi od krsne formule

⁷¹ Usp.: Elisabeth SCHÜSSLER FIORENZA, „The Praxis of Coequal Discipleship“, Richard A. HORSLEY (ur.), *Paul and Empire: Religion and Power in Roman Imperial Society* (Harrisburg: Trinity Press International, 1997.), 224-241, ovdje 230. Za detaljniju analizu ovog teksta usp.: Ivica ČATIĆ, *Crkva – novo društvo usred staroga imperija* (Zagreb: Glas Koncila, 2016.), 314-323.

⁷² Usp.: R. A. HORSLEY, „Paul and Slavery: A Critical Alternative to Recent Readings“, 186.

⁷³ Usp.: Peter TRUMMER, „Die Chance der Freiheit: Zur Interpretation des *mallon chresai* in 1 Kor 7,21“, *Biblica* 56 (1975.), 344-368; Ivica ČATIĆ, *Neoženjen – radi privrženosti i ugađanja Gospodinu*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 135 (2007.), 585-589.

donesene u Gal 3,28⁷⁴ koja je glede pitanja *rob-slobodnjak* na tragu temeljnog biblijskog optiranja za slobodu. Činjenica oslobađanja Izraelovih predaka iz ropstva te ugrađivanja toga oslobođenja u konstitutivni događaj njihova identiteta, Sinajski savez, govori o tome kako je oslobađanje zapravo jedno od temeljnih obilježja djelovanja biblijskoga Boga i njegova projekta s izabranim narodom.⁷⁵

Time se Pavao svojim naukom i praksom ugrađuje u dugu biblijsku tradiciju koja Boga prikazuje aktivnim izbaviteljem svojega naroda (usp.: Izl 13,3.14; 15,2; 20,2; Pnz 5,6; 28,47; Još 22,26; 24,14-21; Suci 6,8; 10,16; 2 Ljet 34,33; Mih 6,4; Jr 30,9; Ps 144,2; Job 19,25; Mudr 16,8; 19,9). Zbog toga će se od naroda Božjega na etičkom planu tražiti promocija ljudskog dostojanstva, pravednosti i oslobođenja zaslužjenih (usp.: Iz 58,6-7.9-10). Tu liniju preuzima i Sin Božji, u kontekstu prepirke svojih učenika za prva mjesta te za svoju buduću zajednicu Crkve jasno odbacuje model gospodovanja jednih nad drugima izričito najavljujući da u njoj neće biti tako (usp.: Mk 10,35-45 par. Mt 20,20-28 par. Lk 22,24-27). Dakle, Pavlov stav u potpunosti je na liniji starozavjetne i novozavjetne evanđeoske misli kada se radi o pitanju slobode i podlaganja jednog čovjeka drugomu. Njemu će se pridružiti još dva novozavjetna autora (usp.: 1 Tim 1,9-10; Otk 18,13).⁷⁶ Time je čitatelj Pisma u susljednim stoljećima dobio jasno naznačenu svetopisamsku liniju kako na teorijskom, tako i na praktičnom planu (Pavlov postupak prema Filemonu).

3.2.3. Kasniji razvoj stava Crkve prema ropstvu

Ako se, u svjetlu prethodnih poglavlja, pitamo kako je trebalo postupiti na primjeru ove teme da bi se crkvena zajednica plodonosno koristila Svetim pismom, stvar je jasna. Da bi riječ Božja očitovala svoj preobraziteljski potencijal, bio je potrebno slijediti je, čemu je Apostol naroda svijetli primjer. Međutim, kasniji razvoj situacije veoma je indikativan.

Naime, ako pokušamo sažeti stav i praksu Crkve kroz povijest od današnjih dana, naziru se dvije linije. Starija linija išla je linijom kriterija

⁷⁴ Usp.: E. SCHÜSSLER FIORENZA, „The Praxis of Coequal Discipleship“, 231.

⁷⁵ Usp.: Pablo R. ANDIÑACH – Alejandro F. BOTTA, Introduction: The Bible and the Hermeneutics of Liberation: Worldwide Trends and Prospects, u: Alejandro F. BOTTA – Pablo R. ANDIÑACH (ur.), *The Bible and the Hermeneutics of Liberation* (Atlanta: Society of Biblical Literature, 2009.), 1-10, ovdje 3-4.

⁷⁶ Usp.: William J. WEBB, „Slavery“, Kevin VANHOOZER (ur.), *Dictionary for the Theological Interpretation of the Bible* (Grand Rapids: Baker Academic, 2005.), 751-753.

naznačenih u krsnoj formuli izraženoj u Gal 3,28. O toj liniji svjedoče dokumenti iz 2. st. koji daju uvid u nastojanja mnogih kršćana i crkvenih zajednica – od Antiohije Sirijske pa do Korinta i Rima – otkupiti pojedine robove i tako im podariti slobodu (usp.: 1 Klementova poslanica 55,2; Herm. Mand. 8,10; Herm. Sim. 1,8; Justinova 1 Apologija, 67,6).⁷⁷ Na svoj način o velikom broju oslobođenih robova svjedoči i sv. Ignacije Antiohijski koji Polikarpu, biskupu u Smirni, preporuča neka se ne žuri s otkupljivanjem (Poslanica Polikarpu 4,3). Unatoč oprezu, nastavilo se s otkupljivanjem u sirijskim i drugim zajednicama pa *Constitutiones Apostolorum*, spis iz 4. st., potiču otkupljivanje zarobljenika i robova crkvenim novcem (4,9,2; 5,1-2), što je potrajalo sve do sv. Augustina.⁷⁸ Takva praksa prvih crkvenih stoljeća, nadahnuta biblijskom mišlju i pastirskim primjerom sv. Pavla, bila je u skladu s drugim duhovnim strujanjima onoga vremena jer su npr. eseni iz Kumrana i egipatski terapeuti također radikalno odbacili ropstvo,⁷⁹ a čak su i konzervativno orijentirane osobe poput Cicerona i Seneke zahtijevale i prakticirale otpuštanje robova.⁸⁰

Međutim, s vremenom se pojavljuje i druga linija koja predstavlja zamjetan odklon. Pojedine poslanice Novoga zavjeta, za koje današnja biblijska znanost smatra da im nije autor sv. Pavao, nego su nastale kasnije i pripisane njemu, o ropstvu govore drukčijim tonom. Naime, u tzv. *Haustafeln* uputama deuteropavlovskih poslanica (usp.: Kol 3,18-4,1; Ef 5,21-6,9; usp.: 1 Tim 6,1-2; Tit 2,9-10) koje, dajući pravila za ponašanje u grčko-rimskoj *familiji* i iznoseći moralne obveze pojedinih staleža,⁸¹ robove se poziva neka prihvate svoj ropski status i budu poslušni svojim gospodarima. Ne ulazeći ovdje u detalje (vjerojatnost velikog pritiska na crkvene zajednice da se konačno pomire s robovlasničkom strukturom Imperija, mogućnost da se autori ovih poslanica u njima prije svega brinu o miru i suživotu kršćana u svojem socijalnom okružju, i to bez pretenzija iznositi sud o ropstvu jer ga je već izrekao Apostol na kojega se

⁷⁷ Usp.: R. A. HORSLEY, „Paul and Slavery: A Critical Alternative to Recent Readings“, 191.

⁷⁸ Usp.: E. SCHÜSSLER FIORENZA, „The Praxis of Coequal Discipleship“, 225-226; R. A. HORSLEY, „Paul and Slavery: A Critical Alternative to Recent Readings“, 192

⁷⁹ Usp.: Josip FLAVIJE, *Židovske starine*, 18,18-22; i Filon ALEKSANDRIJSKI, *O kontemplativnom životu*, 70.

⁸⁰ Usp.: Scott S. BARTCHY, *First-Century Slavery and 1 Corinthians 7:21*, SBLDS 11 (Missoula: Scholars Press, 1973.), 88-91; Moses I. FINLEY, *Ancient Slavery and Modern Ideology* (New York: The Viking Press, 1980.).

⁸¹ Usp.: James E. CROUCH, *The origin and intention of the Colossian Haustafel*, FRLANT (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1972.), 12-13; George E. CANNON, *The Use of Traditional Materials in Colossians* (Macon: Mercer University Press, 1983.), 105.

pozivaju itd.), činjenica jest da će s vremenom to biti uračunato Pavlu kao nedostatak odlučnosti u borbi protiv ropstva.⁸²

Prema nekima, sv. Ivan Zlatousti će svojim tumačenjem Poslanice Filemonu nastojati predstaviti sukladnost kršćanstva sa zahtjevima rimskoga imperijalizma i pokazati kako ono ne prijeti postojećem društvenom, tj. robovlasničkom poretku; zato naglašava da Pavao zagovara povratak odbjegloga roba njegovim prijašnjim dužnostima, uz Filemonovu obvezu da ga primi i prema njemu lijepo postupa.⁸³ Po svoj prilici njegov je utjecaj bio presudan za široko prihvaćanje sada već tradicionalnoga tumačenja kako je Pavao i Korinćane nagovarao na ostanak u stanju ropstva iako je sâm sv. Ivan Zlatousti bio vrlo dobro svjestan značenja spornog retka koji je pozivao upravo na suprotno. Naime, u svojoj *Hom. 19 in epist. I ad Cor. 5* on kaže: „Nisam u neznanju kako neki tvrde da se riječi *radije se okoristi* odnose na *slobodu*, tumačeći ih: *ako možeš postati slobodan, postani. Ali...*“⁸⁴ Kasnije će Martin Luther prekinuti tu tradiciju naučavajući kako Pavao nije imao nakanu uvjeravati robove koji su postali kršćanima na trajno ostajanje u tom statusu, nego, ako im se pruži prilika, neka je iskoriste i zadobiju slobodu; međutim, u vrijeme njemačke seljačke pobune (1525.) promijenio je mišljenje.⁸⁵ Kasniji razvoj vodio je ipak prema tumačenju kako obraćeni i kršteni robovi trebaju ostati u društvenom statusu roba. Na tu će se liniju nastaviti Kalcedonski koncil (451. g.) koji je zabranio samostanima prihvaćati robove bez prethodno dobivenoga pristanka njihovih gospodara (kanon 4).⁸⁶ Kasnije će se na takav pristup pitanju ropstva pozivati kolonizatori američkoga kontinenta te porobljivači afričkoga stanovništva i njihovi eksploatatori u SAD-u.⁸⁷ Štoviše, zbog nedostatka jasnog tumačenja koje

⁸² Usp.: Michael PARSONS, „Slavery and the New Testament Equality and Submissiveness“, *Vox Evangelica* 18 (1988.), 90-96, ovdje 90; koji citira Richard N. LONGENECKER, *New Testament Social Ethics for Today* (Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 1984.), 52, 54; John N. D. KELLY, *A Commentary on the Epistles of Peter and of Jude* (London: Adam & Charles Black, 1982.), 115; Eduard LOHSE, *Colossians and Philemon* (Philadelphia: Fortress Press, 1971.), 162.

⁸³ Usp.: Allen Dwight CALLAHAN, „The Letter to Philemon“, Fernando F. SEGOVIA – Rasiah S. SUGIRTHARAJAH, (ur.), *A Postcolonial Commentary on the New Testament Writings* (London – New York: T&T Clark, 2009.), 329-337, ovdje 330.

⁸⁴ Usp.: R. A. HORSLEY, „Paul and Slavery: A Critical Alternative to Recent Readings“, 183; i pri tom se poziva na James Albert HARRILL, *The Manumission of Slaves in Early Christianity* (Tübingen: Mohr-Siebeck, 1995.), 77-78.

⁸⁵ Usp.: R. A. HORSLEY, „Paul and Slavery: A Critical Alternative to Recent Readings“, 183.

⁸⁶ Usp.: Jennifer GLANCY, *Slavery in Early Christianity* (New York: Oxford University Press, 2002.), 90.

⁸⁷ Usp.: A. D. CALLAHAN, „The Letter to Philemon“, 331-332.

bi zastupalo izvornu Pavlovu liniju, pojedini tekstovi iz *Corpusa Paulinuma* u 19. stoljeću izravno su korišteni za opravdanje ropstva na području američkoga kontinenta, konkretno 1 Kor 7,20-24 uziman je kao argument za ostajanje kršćana u statusu u kojemu se nalaze, makar se radilo i o ropstvu.⁸⁸

Jasno je da ovako sažet pregled ima svoje manjkavosti i da se o pojedinim elementima može raspravljati, kao i da je moguće u tu raspravu unijeti i neke druge. Međutim, u ovom članku nema ni prostora ni potrebe za tim. Već je iz ovoga dovoljno razvidno kakav je usud doživio po sebi jasan Pavlov stav o ropstvu, kao i napor njegovih učenika otkupiti i podariti slobodu robovima. Na tragu ovih nejasnoća, a u želji ići prema što plodonosnijem korištenju Svetoga pisma, potrebno je postaviti pitanje: Koliko je danas preobraziteljska snaga riječi Božje, pohranjena u Apostolovu riječ i primjer djelovanja u odnosu na ropstvo, zamijećena i vrednovana? Koliko je onih koji se daju nadahnuti i voditi njezinim osloboditeljskim potencijalom? Koliko Sveto pismo nadahnjuje djelovanje Crkve, njezine kriterije, programe, stavove, raspoloženja itd.?

Precizan odgovor nije lako dati. No, ako bismo se pitali koliko je moja crkvena zajednica – i ona mjesna i ona na širem području – prepoznata kao institucija koja ulaže napor u oslobađanje, tu bismo već imali neke pokazatelje realnog stanja. Jer i danas su ljudi zarobljeni kako na osobnom, tako i na društveno-ekonomskom planu. Istina, u crkvenom govoru govori se i mnogo čini na oslobađanju čovjeka od grijeha, demonskih utjecaja, raznih vrsta psiholoških sputanosti itd. Tu bilježimo vrijedan i ustrajan rad mnogih članova Crkve, bili klerici ili laici. Međutim, vidimo na gore iznesenim primjerima da Pavao kao apostol izričito ide na oslobađanje od ropstva i na društveno-ekonomskom području. Ni tu ne odustaje.

I danas postoje ljudi u raznim oblicima „robovanja“ upravo na toj razini: od onih koje poslodavci drže na minimalcu, zakidaju ih minimalnim iznosom prijave, pa sve do onih koji ih neće zaposliti u stalan radni odnos, nego ih zapošljavaju na određeno vrijeme kako bi time sebi stekli određene beneficije. Radnici – nemajući drugog izbora – primorani su na takvu vrstu odnosa u kojoj su možda i u gorem položaju negoli robovi u Pavlovo

---

⁸⁸ Usp.: Mark G. BRETT, *Decolonizing God. The Bible in the Tides of Empire* (Sheffield: Sheffield Phoenix Press, 2008.), 154; koji citira Thornton STRINGFELLOW, „The Bible Argument: Or, Slavery in the Light of Divine Revelation“, E. N. ELLIOTT (ur.), *Cotton is King, and Pro-Slavery Arguments. Comprising the Writings of Hammond, Harper, Christy, Stringfellow, Hodge, Bledsoe and Cartwright on this Important Subject* (Augusta: Pritchard, Abbott & Loomis, 1860.), 481-482; usp. također: A. D. CALLAHAN, „The Letter to Philemon“, 331-332.

vrijeme (jer robovi su, vidjeli smo gore, barem imali sigurnost zaposlenja i zadovoljenja osnovnih životnih potreba). Današnja stvarnost jest da u našim crkvama, na par koraka jedan od drugoga, stoje moderni biznismeni – koji na nedoličan i nepravedan način drži svojeg zaposlenika oštećujući ga u plaći i pravima – i pokraj njega iskorištavani radnik, poput neke vrste (post)modernog roba. Ne zahtijeva li preobraziteljska narav Božje riječi da onaj tko joj je poslušan uradi ono što je činio sv. Pavao? Ima li uopće crkveni čovjek prostora za uzmicanje pred tom zadaćom? Vidjeli smo, Pavao Filemonu nije ostavio prostora za uzmak. No, praksa pokazuje, čini se, da se ima kamo uzmaći. Ali to nikako neće biti neutralan teren. Jer već prvim korakom uzmarka član Crkve pada pod udar poučka sv. Petra: *treba se većma pokoravati Bogu negoli ljudima* (Dj 5,29). Očito je, nemoguće je pokoravati se i Bogu i raznim vrstama nepravednog ponašanja, koja su se, na žalost, odomaćila i među članovima crkvenih zajednica.

Koliko bi svjetla u naše dane unijela riječ Pisma kada bismo je kao Crkva slijedili i na tom planu! No, od toga smo daleko jer još nema ni jednodušnog stava prema onim vjernicima koji sudjeluju u kreiranju npr. javne klime i zakona o legalizaciji abortusa. Dakle, ni kada je u pitanju ljudski život, još uvijek kao zajednica nismo jednodušni što poduzimati, a kamoli kada su u pitanju razne vrste (post)modernog društveno-ekonomskog „robovanja“ naše braće i sestara. Imajući u vidu da biblijski pojam *poznavati* ne znači samo spoznajno prodrijeti u neku stvarnost nego *životom je usvojiti, sjediniti se s njome* (kao što Adam poznaje svoju ženu Evu, usp.: Post 4,1), izreka sv. Jeronima može se prereći ovako: životom ne prihvatiti Pismo, znači ne prihvatiti Krista.

4. Praktični momenti korištenja Svetog pisma

Cjelovit i jasan pregled područja u kojima se koristi Sveto pismo pružili su kolege M. Vidović i A. Popović u radovima navedenim u uvodu članka. U ovom članku stoga nije potrebno ponavljati njihov pregled. Smatram korisnijim detaljnije progovoriti o plodonosnom korištenju Svetog pisma u liturgiji i homiliji. Stavovi i postupci koji vrijede za njih mogu poslužiti kao orijentir i pri korištenju svetog teksta za pripremanje kateheza, biblijskih predavanja, meditacija, osobno vjerničko čitanje itd.

4.1. Sveto pismo u liturgiji

Kao što je starozavjetna sinagogalna liturgija imala poseban odnos prema Pismu, tako je od samog početka Crkve ono ušlo u kršćansku liturgiju

i postalo njezinim istaknutim čimbenikom. Stoga je i saborska konstitucija o božanskoj objavi potvrdila da „Crkva oduvijek, premda na različite načine i različitim intenzitetom, izražava svoje čašćenje Svetog pisma posebice u liturgiji“ (*Dei Verbum* 21).

Veza između Pisma i liturgije jest suštinska i višestruka. M. Vidović je lijepo sažima: „liturgija je najprikladniji ambijent naviještanja, tumačenja, razumijevanja i usvajanja Pisma. Ona je prirodni ambijent Pisma, jer je u liturgiji Pismo niklo ili barem poprimilo identitet Pisma.“⁸⁹

Kada se pogleda novije postkoncilske crkvene dokumente, oni o odnosu liturgije i Svetog pisma nastavljaju govoriti na način da je teško zamisliti izraze jače od onih koji su za taj odnos ondje upotrijebljeni. Tako Papinska biblijska komisija u dokumentu „Tumačenje Biblije u Crkvi“ kaže da je za vrijeme liturgije i navještanja Božje riječi u njoj „Krist tada nazočan u svojoj riječi, jer on sam govori kad se u Crkvi čita Sveto pismo“ (*Sacrosantum Concilium* 7).⁹⁰

Postsinodna apostolska pobudnica *Verbum Domini* Pape Benedikta XVI. za liturgiju smatra da je:

„ona privilegirani prostor u kojem Bog govori nama u sadašnjosti našega života, govori danas svome narodu, koji sluša i odgovara. Svaka liturgijska radnja po svojoj je naravi prožeta Svetim pismom. Kao što ustvrđuje Konstitucija o svetoj liturgiji *Sacrosantum Concilium*, „u liturgijskom je slavlju od najveće važnosti Sveto pismo. Iz njega se čitaju čitanja i tumače u homiliji; iz njega se pjevaju psalmi; po njegovu nadahnuću i poticaju izlijevaju se molbenice, molitve i liturgijske pjesme, a čini i znakovi primaju iz njega svoje značenje“. Još više, potrebno je reći da sam Krist 'jest nazočan u svojoj riječi, jer on govori kad se u Crkvi čita Sveto pismo'.“⁹¹

Papinska biblijska komisija u dokumentu „Nadahnuće i istina Svetoga pisma“ nastavlja u istom pravcu i potvrđuje da je:

„liturgijski skup najvažnije i najsvečanije mjesto za naviještanje Božje riječi i mjesto na kojem svi vjernici susreću Bibliju (...) Nazočnost Isusa, objavitelja Boga Oca, u njegovoj riječi i u njegovu spasenjskom djelu, te povezanost zajednice vjernika s njime u središtu su tog skupa.“⁹²

⁸⁹ M. VIDOVIĆ, „Biblija u životu Crkve“, 31-32.

⁹⁰ PAPINSKA BIBLIJSKA KOMISIJA, *Tumačenje Biblije u Crkvi. Govor Pape Ivana Pavla II. i dokument Papinske biblijske komisije* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2005.), 141.

⁹¹ BENEDIKT XVI., *Verbum Domini. Riječ Gospodnja*, Postsinodalna apostolska pobudnica Svetoga Oca Benedikta XVI. (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2011.), 99.

⁹² PAPINSKA BIBLIJSKA KOMISIJA, *Nadahnuće i istina Svetoga pisma* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2016.), 11-12.

Iz gore citiranih riječi crkvenog učiteljstva proizlazi da plodonosno sudjelovanje u liturgiji pretpostavlja bliskost sa Svetim pismom. Premda je liturgija povlašteno mjesto naviještanja i tumačenja Svetog pisma, sadašnji nedjeljni i blagdanski lekcionar predviđa za čitanje u liturgiji 42% Novoga zavjeta, istovremeno – zbog njegova većeg opsega – donosi tek 5% Staroga zavjeta. Ukupno je u liturgijskim slavljinama, na kojima je predviđeno sudjelovanje vjernika, zastupljeno tek 15% biblijskoga teksta.⁹³ Dakle, koliko god je koncilaska liturgijska reforma pažnje poklonila Božjoj riječi, poradi preobilja svetopisamskog teksta koji nije zastupljen u liturgijskim čitanjima još uvijek neizostavnim zadatkom svakom članu Crkve ostaje osobno upoznavanje Svetoga pisma koje se stječe izvan liturgije osobnim čitanjem i proučavanjem, sudjelovanjem u biblijskim grupama, tečajevima itd.

No, i sama liturgija zavređuje veliku pozornost i nastojanje oko njezine pripreme i održavanja: „ako u čitanjima »Bog upravlja riječ svome narodu« (*Rimski misal*, br. 33), liturgija Riječi zahtijeva veliku brigu i oko naviještanja čitanja i oko njihove interpretacije“.⁹⁴

S obzirom na to da iz liturgije izvire i u nju uvire naviještanje i tumačenje riječi Božje, koncilski dokument o Božjoj objavi povlači jasnu liniju kojom liturgijski navještaj riječi postaje konačnim ciljem znanstvenog rada egzegeta i teologa:

„A katolički egzegete i drugi proučavatelji svete teologije treba da se, pomno ujedinjujući sile, trude kako bi – pod budnim okom Svetog učiteljstva – uz prikladna pomoćna sredstva tako istraživali i iznosili božanska Pisma da što veći broj službenika božanske riječi uzmogne puku Božjemu s plodovitošću pružati hranu Pisama koja rasvjetljuje duh, učvršćuje volju i srca ljudska raspaljuje na ljubav Božju“ (*Dei Verbum* 23).

Nakon ovih općenitih naglasaka o odnosu Svetoga pisma i liturgije valja posebice istaći jedan moment kojim bi se trebalo odlikovati naviještanje riječi Božje u liturgijskim slavljinama. Naime, kada se radi o praktičnom aspektu plodosnog korištenja Svetog pisma u liturgiji, on se nazire kroz prividnu napetost cilja i naravi liturgijskog zbivanja. Radi se o tome da je s jedne strane izbor biblijskih čitanja određen nakanom kroz liturgijsku godinu osvjetliti Isusovo pashalno otajstvo svjetlom svjedočanstava koja dolaze iz cjeline Pisama jer ona govore kako je on

⁹³ Usp.: Normand BONNEAU, „The Bible and Liturgy“, William R. FARMER (ur.), *The International Bible Commentary* (Collegeville: The Liturgical Press, 1998.), 138-146, ovdje 144.

⁹⁴ PAPINSKA BIBLIJSKA KOMISIJA, *Tumačenje Biblije u Crkvi. Govor Pape Ivana Pavla II. i dokument Papinske biblijske komisije*, 143.

trebao trpjeti, umrijeti i uskrsnuti (usp.: Lk 24,25-27). S druge, pak, strane uvrštavanjem raznih tekstova Staroga i Novoga zavjeta u nedjeljnu i blagdansku liturgiju, oni bivaju uzeti iz svojeg prirodnog biblijskog konteksta i rekontekstualizirani kao misna čitanja. Njihovim prispjećem u novo okruženje liturgijskih čitanja započinje proces kreiranja novih značenja koja po sebi ti tekstovi u svojim izvornim biblijskim kontekstima nisu imali. Naime, već je u samom Starom zavjetu, a pogotovu u odnosu novozavjetnih prema starozavjetnim, jasno uočljiv proces dovođenja u vezu pojedinih tekstova (bilo preko njihova oblika, simbola koje koriste itd.). To je bilo moguće jer u biblijskom mentalitetu značenje teksta nikada se ne iscrpljuje u njegovu literarnom ili povijesnom smislu. Biblijski izvještaji o prošlim događajima pružaju simbole nevidljive Božje prisutnosti koji će – stavljeni u suodnos s novim događajima – voditi ili ponavljanju starih simbola s novim nijansama, ili uvođenju novih kako bi se izrazilo novo iskustvo Boga. Liturgija na svoj način nastavlja taj proces, štoviše stimulira ga stavljajući po tri svetopisamska čitanja jedno uz drugo. Tu će po principu obećanje - ispunjenje, ne nužno uvijek na povijesnoj nego i na razini simbola, pred sudionike liturgije izranjati biblijski motivi – često na bazi tipološke povezanosti – te otkrivati svoje dublje značenje koje je u određenoj mjeri podudarno s iskustvom, institucijama i karakterom problema ljudi koji žive u ovom vremenu. Tako i u liturgiji, kao i u samoj Bibliji, neki tekstovi prizivaju druge zahvaljujući određenim poveznicama te iščitavanjem njihova međusobnog suodnosa sučeljenog s povijesnim trenutkom sudionika liturgije nastaje novo značenje. Na taj način drevni tekstovi, nakon što su uronjeni u našu povijesnu stvarnost i ona u njihovu međusobnu interakciju, progovaraju novim značenjem koje nikada prije nisu imali niti će imati. Jer aktualizirani su za ovo vrijeme, a ne za neko drugo. Zahvaljujući tom procesu, okupljena zajednica iščitava iz riječi Božje poruku spasenja za sebe, sada i ovdje. U tom novom kontekstu i evanđelje, ta *snaga Božja na spasenje* (Rim 1,16), može kroz sudionike liturgije postati djelatno sada i ovdje. Ako se to događa, može se reći da je liturgija atmosfera u kojoj se Sveto pismo ne samo tumači nego je *atmosfera u kojoj ono živi*. Tu pisana riječ Pisma postaje život.⁹⁵

4.2. Homilija i Sveto pismo

Poseban moment unutar liturgije jest homilija kao povlašteni trenutak odmah nakon završetka naviještanja biblijskog teksta. Ona je i njegovo tumačenje i oživotvorenje.

⁹⁵ Usp.: Normand BONNEAU, „The Bible and Liturgy“, 144-145.

U homiliji se ne može ulaziti u mnoge detalje, nego je „uputno pojasniti glavne doprinose tih tekstova, koji su najsvjetliji za vjeru i najpoticajni za napredovanje kršćanskog života (...) Iznoseći te doprinose, potrebno je ostvariti aktualizaciju i inkulturaciju (...) Za ostvarenje tog cilja potrebna su valjana hermeneutička načela. Nedostatak pripreve na tom području ima za posljedicu iskušenja da se odustane od produblivanja biblijskih čitanja i da se ograniči na moraliziranje ili na govor o aktualnim pitanjima, bez da ih se pojasni u svjetlu Riječi Božje.“⁹⁶

Konkretno, prema M. Vidoviću, dobra homilija kao tumačenje i aktualiziranje Božje riječi, ima ova obilježja:

- „- pretpostavlja poznavanje i životno usvajanje naviještene Božje riječi od strane onoga tko je izgovara (poznavanje tekstova);
- obraća se osobama čiji se problemi, događanja i aspiracije moraju duboko poznavati (to je pred-tekst ili predrazumijevanje kojim pristupamo ponuđenim tekstovima);
- ostvaruje se u kontekstu liturgijskog slavlja, u zajedništvu i vjeri Crkve (to je kontekst);
- nudi ne toliko povijesno-kritičko tumačenje teksta, njegovu povijest nastanka, koliko sučeljavanje svijeta koji je u tekstu prisutan sa svijetom slušatelja, tako da Božja riječ osvijetli i izazove stvarnost i budućnost sudionika. Nudi aktualizirajuće tumačenje riječi Božje i stavlja vjernike pred otajstvo Boga kojega se slavi, pomažući im da shvate svoju osobnu i društvenu povijest kao povijest spasenja (to je aktualizacija);
- izgovara se uobičajenim konverzacijskim rječnikom, poticajima i pozivima, apelima na slušateljstvo, pri čemu do izražaja dolazi i osoba onoga koji homiletski nastupa (ovo je osobni stil homiletičara).“⁹⁷

U svojoj suštini, izgovaranje homilije jest nastojanje putem ljudskog govora dovesti u suodnos biblijski tekst i slušatelja kako bi bio suočen s darom i zahtjevom ljubavi Božje koja se očitovala u Isusu Kristu. Cilj jest da slušatelj na takav način svojim životom stane pred istinu riječi Božje, da počne spoznavati kako njegov život nastaje iz kreativne ljubavi Božje, njome je podržavan svakog dana i određen je da se smrću vrati istoj otajstvenoj ljubavi.⁹⁸

⁹⁶ PAPINSKA BIBLIJSKA KOMISIJA, *Tumačenje Biblije u Crkvi. Govor Pape Ivana Pavla II. i dokument Papinske biblijske komisije*, 146-147.

⁹⁷ M. VIDOVIĆ, „Biblija u životu Crkve“, 33.

⁹⁸ Usp.: Virgil HOWARD, „The Bible and Preaching“, William R. FARMER (ur.), *The International Bible Commentary* (Collegeville: The Liturgical Press, 1998.), 147-155, ovdje 148.

Očito, navjestitelj koji izgovara homiliju svojim slušateljima treba doći iz dubina Božje riječi i u njih ih povesti. Stoga su saborski oci preporučili svećenicima, đakonima i katehistima prijanjanje uz Pisma neumornim svetim čitanjem i brižljivim proučavanjem kako nitko od njih ne bi postao *jalov propovjednik Božje riječi izvana jer je ne sluša iznutra* (sv. Augustin).⁹⁹

Kakve god metode i tehnike propovjednik koristio, presudno je da uvijek bude svjestan kako ispred sebe ima dva živuća subjekta, Božju riječ i slušatelja, koje treba dovesti u životni, otkupiteljski susret. To znači da priprema homilije počinje od upoznavanja teksta (egzegeza, teologija, socio-ekonomski kontekst itd.) te poznavanje stanja onih kojima će biti upravljena („egzegeza“ duhovnog te psiho-socioekonomskog profila slušateljstva). Na temelju tih osnovnih podataka propovjednik odlučuje o sadržaju, obliku te intonaciji homilije koju će izgovoriti.¹⁰⁰

Nakon što ju je upoznao, poruku svetopisamskog teksta navjestitelj treba predati slušatelju. U našim prilikama to je zapravo proces inkulturacije kojim se biblijska poruka iz nekog dalekog i davnog prostora i vremena prenosi u naš prostor, vrijeme i kulturu. Inkulturirati riječ Božju, znači prereći je u jezik razumljiv pojedinoj kulturi, ali zadržati njezinu vlastitu poruku i tako osvjetliti postignuća pojedine kulture, a ipak ne utopiti njezin glas i ne zamagliti njezinu jedinstvenost pred strahom od neprihvatanja slušateljstva. Ako Svetom pismu nije dana sloboda da u bilo kojoj sredini „izgleda čudno i drugačije, da ide protiv kulturnih vrijednosti i ponašanja, homilije su u opasnosti postati apeli za održavanje *statusa quo* umjesto da ga mijenjaju. Umjesto transformacije cilj postaje konzerviranje.“¹⁰¹

Dakle, navjestiteljev napor neće se ticati samo rada na upoznavanju i produbljivanju biblijske poruke nego će se odnositi i na otpore na koje će Božja riječ nailaziti prvo u njemu samom, a potom i u slušateljstvu kojemu se obraća. Zbog odgovorne zadaće i napora koji su pred njim crkveno učiteljstvo apelira na brigu oko duhovne kvalitete navjestitelja. Imajući pred očima da su svećenici posebno odgovorni za naviještanje Riječi, pozvani su se posvetiti ustrajnom čitanju i brižnom istraživanju Pisma, i to tako da ono bude praćeno *molitvom*, jer tada čitanje Svetog pisma nije samo otkrivanje poruke teksta, nego postaje „razgovor između Boga i čovjeka“ (*Dei Verbum* 25).¹⁰² Tu liniju saborskog nauka snažno će

⁹⁹ Usp.: *Dei Verbum* 25.

¹⁰⁰ Usp.: V. HOWARD, „The Bible and Preaching“, 149.

¹⁰¹ V. HOWARD, „The Bible and Preaching“, 150.

¹⁰² Usp.: A. POPOVIĆ, „Sveto pismo u teologiji i pastoralu Crkve“, 739-740.

poticati sv. papa Ivan Pavao II. u svojem govoru o tumačenju Biblije u Crkvi.¹⁰³ Nastavit će je u svojoj postsinodnoj pobudnici *Verbum Domini* i papa Benedikt XVI., slijedeći naglaske iz *Dei Verbuma* 25, i govoreći kako je riječ o

„aktualizaciji svetopisamske poruke, na taj način da vjernici budu potaknuti otkriti nazočnost i učinkovitost Riječi Božje u vlastitom životu danas (...) Stoga je potrebno da propovjednici poznaju i da su u stalnoj vezi sa svetim tekstom; neka se pripravljaju za homiliju u razmatranju i molitvi, da bi propovijedali s uvjerenjem i zanosom.“¹⁰⁴

Poziv na molitvu zapravo je poziv navjestitelju neka uđe u transcendirajuću dinamiku riječi Božje, neka dopusti da ga ona povede u nova obzorja pa makar to tražilo i promjenu njegovih vlastitih stavova. Tek u takvu ozračju izručenja mudrosti i snazi Riječi, navjestitelj će je moći doživjeti i drugima predati proročkim duhom. Ako znamo da je Božja riječ uvijek nova, uvijek proročka u smislu da izaziva sve naše riječi, sudove i standarde – a pogotovo stav „tu se ništa ne može, stvari oduvijek tako idu“ – jedan od kriterija za prosudbu ispravnosti homilije jest upravo njezin proročki naboj: odiše li ona doista onim transcendentnim što dovodi u pitanje sve što je ispod razine kraljevstva Božjega? Naznačava li njegov sjaj u svjetlu tema biblijskog teksta i trasira li put prema njemu? Ako propovjednik dopusti da snaga i visoki ideali riječi Božje pogode i izazovu njegove vlastite stavove te ako dopusti da budu nadvladani, onda je na najboljem putu da iz vlastitog iskustva izgovori homiliju s novom energijom koja neće ostati nezamijećena. Time će izbjeći zamku skolasticizma u kojem je sveti tekst sveden na objekt znanstvenog proučavanja, a egzegeza postaje svrhom samoj sebi, zamku kulturalizma koja poziva ići linijom manjeg otpora te – bilo svjesno ili nesvjesno – legitimirati vrijednosti okružja kao da su sve na razini biblijske poruke te, na koncu, kompartmentalizma, tj. ograničavanja biblijske poruke na neki segment ljudskog života (npr. forsiranje riječi Božje, koja treba biti u službi duhovnih stvarnosti, čime se zanemaruje čovjekova povijesnost, tjelesnost, socio-ekonomski odnosi itd.).¹⁰⁵

Možda je u našem mentalitetu naročito bliska opasnost od kompartmentalizma jer fokusiranje na duhovnu stvarnost nosi prizvuk eminentno religioznog usmjerenja. No, u stvarnosti problem je u tome što

¹⁰³ Usp.: PAPINSKA BIBLIJSKA KOMISIJA, *Tumačenje Biblije u Crkvi. Govor Pape Ivana Pavla II. i dokument Papinske biblijske komisije*, 17-18.

¹⁰⁴ BENEDIKT XVI., *Verbum Domini*, 111.

¹⁰⁵ Usp.: V. HOWARD, „The Bible and Preaching“, 149-150.

na duhovnom planu usvojena orijentacija na ljubav traži i utjelovljenje – treba biti življena u povijesnim, tjelesnim, socio-ekonomskim i drugim relacijama u kojima se čovjek kreće i ostvaruje. Inače ostaje neostvorena. Vidjeli smo upravo na Pavlovu primjeru da nije ostajao samo na orijentaciji na ljubav na duhovnoj razini nego je osjećao njezin zahtjev u konkretnosti života, pa makar to značilo nemalene zahtjeve za promjenama na društveno-ekonomskom planu.

Iz do sada iznesenoga proizlazi da bavljenje Svetim pismom za navjestitelja počinje čitanjem, proučavanjem, molitvom, svjedočenjem i, na koncu, treba završiti proročkom riječju i primjerom koji će slušateljima biti najrazgovjetnija preporuka onoga što slušaju. Očito je da se radi o putu koji počinje čitanjem Božje riječi, ide kroz srca navjestitelja i slušatelja te treba završiti promjenom stvarnosti koju žive. Dakle, nije dovoljno imati marljiva radnika u Božjem vinogradu koji će brižljivo studirati Riječ i retorički je vješto iznositi – sve to neće biti dovoljno ako se ne odvaži otisnuti u njezine dubine, ondje s njome sučeliti svoje srce i tek nakon toga se vratiti kako bi izmijenjen i osnažen progovorio drugima. Tek ako se usudi stati pred njezin zahtjev za promjenom svega u svjetlu blizine kraljevstva, njegov govor može biti plodonosan. Tek ako joj se usudi *izručiti*, kao što smo to naglasili u drugom odjeljku ovoga rada tumačeći Pavlovo povjeravanje crkvene zajednice Riječi usp.: Dj 20,32.

Zaključak

Razmišljanje o kakvoći korištenja Svetoga pisma za plodonosno vršenje svećeničke službe – a i općenito vjerničkog hoda – započeli smo u prvom dijelu analiziranjem odnosa Svetog pisma i Crkve u dva smjera. Prvi smjer započinje Božjim „silazanjem“ putem objave kojom se otkriva čovjeku. No, ta objava nema na prvom mjestu za cilj čovjeku pružiti informacije, nego mu omogućiti puno zajedništvo sa Stvoriteljem. Stoga je Crkva Božji narod koji putem riječi Pisma kroči u sve dublje ostvarivanje tog zajedništva. Taj hod Crkve, kao ascendentni moment, jest njezino izdizanje u aktualnom povijesnospasenjskom trenutku jer on biva promijenjen djelovanjem Božje riječi *spasjenja* (Dj 13,26) koju Crkva prihvaća i živi. To je na svoj način lapidarno izrazio evanđelist Ivan govoreći da oni koji prihvate Riječ, dobivaju moć postati djeca Božja (usp.: Iv 1,12), dovodeći u najužu vezu Božju objavu u Isusu i soteriologiju. Pavlovska teologija širi vidike tako da evanđelje, tj. riječ Božju, promatra kao *snagu Božju* (usp.: Rim 1,16) kojoj treba povjeriti Crkvu (usp.: Dj 20,32). Crkveno učiteljstvo stoga zaključuje da je „Pismo *norma normata* vjere vjernika“, ali ne na taj način da je Crkva

iznad Pisma (usp.: DV 1 i 10). Naprotiv, „autoritet Učiteljstva temelji se na poslušnosti Božjoj riječi i na služenju“.¹⁰⁶

U drugom dijelu rada kao ključnu naznaku prikladnog korištenja Svetog pisma istakli smo njegovu preobraziteljsku narav. Ako članovi Crkve uvažavaju dostojanstvo Pisma i spremni su ga koristiti tako da mu se izručuju – u duhu Pavlovih oporučnih riječi (usp.: Dj 20,32) – to zapravo znači da su spremni slijediti njegove preobraziteljske poticaje. Riječ Božja ne samo da izvještava i slavi njegove prošle spasenjske zahvate nego ujedno poziva sve generacije čitatelja da uđu u ovo iskustvo božanskog preobrazujućeg djelovanja. Nakon što se čitatelj Božje riječi izruči njezinoj snazi i vodstvu, posljedica će biti egzistencijalna promjena. Ona mijenja čitateljev život, život zajednice čitatelja, ali ih izdvaja u odnosu na okolinu. Ponekada su takve promjene od okoline dobro prihvaćene, ali neće biti uvijek. Povijest Crkve pokazala je kako riječ Svetog pisma omogućuje novo samoshvaćanje pojedinca i zajednice koja je čita, nadahnjuje izgradnju novih sakralnih i društvenih formacija u cilju uprisutnjenja vrijednosti kraljevstva Božjega. Ako su kršćani nekoć mogli mijenjati lice zemlje i društva u kojemu žive, onda nema razloga da to ne bi mogli i danas. Čak i pred prijetnjom progona, apostolski prvaci držali su se one da se više treba pokoravati Bogu nego ljudima (usp.: Dj 4,19; 5,29) kako ne bi napustili preobraziteljsku snagu riječi Božjeg naloga.

U trećem dijelu kao primjer postupanja s riječju Božjom analizirali smo Pavlov stav i djelovanje u pogledu ropstva. I Poslanica Filemonu i naputci u 1 Kor 7 svjedoče o Apostolovu jasnom opredjeljenju za oslobađanje od ropstva. Njegovoj riječi, koja je u potpunosti u duhu i starozavjetne i novozavjetne misli kada se radi o ovoj temi, pridružuje se i praksa prvih crkvenih stoljeća kada su kršćani činili napore u oslobađanju svojih članova i bližnjih od ropstva. No, s protekom vremena pojavit će se drukčija razmišljanja i tumačenja Pavlovih riječi, nastojat će se uvesti drukčija disciplina koja će ublažiti osloboditeljsku oštricu kojom su djelovale generacije Apostolovih učenika. Stvari će ići dotle da će Pavao i njegove poslanice čak biti korištene za opravdavanje robovlasničke prakse u SAD-u i kolonijama diljem svijeta. Umjesto pokušaja objasniti razloge ovakva razvoja događaja, korisnije je postaviti pitanje sebi i svojim suvremenicima: Koliko je danas preobraziteljska snaga riječi Božje, pohranjena u Apostolovu riječ i primjer djelovanja u odnosu na ropstvo, zamijećena i vrednovana? Koliko je onih koji se daju nadahnuti i voditi njezinim osloboditeljskim potencijalom? Koliko Sveto pismo nadahnjuje

---

¹⁰⁶ Anto POPOVIĆ, „Sveto pismo u teologiji i pastoralu Crkve“, 720.

djelovanje Crkve, njezine kriterije, programe, stavove, raspoloženja itd. glede modernih oblika ropstva, obespravljivanja i oduzimanja dostojanstva čovjeku? Jer za preobraziteljsku snagu riječi Božje nikad nisu laka vremena, ona ih uvijek želi mijenjati, preobraziti u kraljevstvo Božje. Zato uvijek nailazi na otpore, prvo u srcu čitatelja, a potom i u sredini u kojoj je želi odjelotvoriti.

Posljednji, četvrti dio, članka predstavlja izbliza dva praktična momenta korištenja Svetoga pisma: liturgiju i homiliju. Iako se Pismo koristi i u brojnim drugim prigodama, ova dva su u članku posebno istaknuta. Liturgija je ne samo izvorni ambijent u kojemu svetopisamski tekst nastaje i biva tumačen nego je povlašteno okružje u kojem ono postaje živa riječ Božja. Navjestitelj je uz to pozvan biti svjestan da u liturgiji, stavljanjem jednih pokraj drugih, starozavjetni i novozavjetni tekstovi ulaze i u međusobnu interakciju, tj. daju intertekstni impuls, ali istovremeno prizivaju i druge tekstove zahvaljujući određenim poveznicama. Iščitavanjem njihova međusobnog suodnosa, sučeljenog s povijesnim trenutkom sudionika liturgije, nastaje novo značenje. Zahvaljujući tom procesu, okupljena zajednica iščitava iz riječi Božje poruku spasenja za sebe, sada i ovdje. U prigodi je okoristiti se njezinom preobraziteljskom snagom i Božjim blagoslovom koji je prati.

Pri korištenju Svetog pisma u pripremi homilije, ona započinje čitanjem, proučavanjem, molitvom, svjedočenjem i, na koncu, treba završiti proročkom riječju i primjerom koji će slušateljima biti najrazgovjetnija preporuka onoga što slušaju. Navjestiteljev napor, dakle, ne ograničava se na upoznavanje i produbljivanje biblijske poruke, nego se odnosi i na otpore na koje će Božja riječ nailaziti prvo u njemu samom, a potom i u slušateljstvu kojemu se obraća. Jer jedan od kriterija za prosudbu ispravnosti homilije jest upravo njezin proročki naboj: Odiše li ona doista onim transcendentnim što dovodi u pitanje sve što je ispod razine kraljevstva Božjega? Naznačava li njegov sjaj u svjetlu tema biblijskog teksta i trasira li put prema njemu? Zbog toga crkveno učiteljstvo poziva na brigu oko duhovne kvalitete navjestitelja koji su pozvani posvetiti se ustrajnom čitanju i brižnom istraživanju Pisma, i to tako da ono bude praćeno *molitvom* kako bi riječ Božja iz svetopisamskog teksta išla kroz srca navjestitelja i slušatelja te poentirala promjenom stvarnosti koju žive.

U konačnici, dati prostora riječi Božjoj, omogućiti da njezina snaga prožme pojedinca i crkvenu zajednicu prije svega je pitanje vjere, nade i ljubavi. Ako ih ima, u ovom procesu manje će biti važni 5 ili 10 postotaka biblijsko-teološke znanstvenosti, tehničke opremljenosti, metodološke razrađenosti itd., a presudna će biti predanost daru Božje riječi i svjetla koju

ono pruža. Time se možda neće moći prevenirati poneko nesnalaženje, nemušte nespretnosti itd., ali će se nadahnuću Božjem pružiti ono najvažnije: spremnost da se riječ Pisma čuje, promišlja njegovu poruku i potom izruči njegovoj transformativnoj snazi koja želi mijenjati svijet. Približiti ga Stvoriteljevu zagrljaju, izlječenju i izmirenju svega i svih u Bogu i jest konačni cilj usvajanja i naviještanja njegove Riječi.¹⁰⁷

Stoga se govor o upotrebi Pisma, koja će uroditi plodnim životom svećenika i općenito Crkve, ne može ograničiti na pitanja korektnog čitanja ili na insistiranje na što vjerojatnijoj verziji njegova tumačenja itd. To je osnovni zadatak biblijske znanosti; ona će uvijek neumorno tragati za što vjerodostojnijim tumačenjem i na prikladne ga načine komunicirati crkvenoj zajednici. Međutim, za plodnost života temeljenog na čitanju Pisma ključan je stav prema njemu, docibilnost njegovoj istini i preobraziteljskim poticajima. Ako navjestitelj *ispravno reže riječ istine* (2 Tim 2,15), neće biti *jalov propovjednik Božje riječi izvana jer je ne sluša iznutra* (sv. Augustin).

USE OF HOLY SCRIPTURE IN THE SACRED AND FRUITFUL CONDUCT OF THE PRIESTLY MINISTRY

Summary

From the title of the paper it follows that this is not a classical biblical theme, as it extends to the field of spirituality, liturgy, pastoral care, and so on. Given that there are works in the Croatian language (M. Vidović and A. Popović) that treat the status and role of Scripture in the Church in a comprehensive and systematic way, this article does not strive for a comprehensive approach but seeks to go as deep as possible: from the presentation of the nature of the Word of God embedded in the biblical text and the appropriate attitude of the Church towards it, to the key preconditions for activating its saving power (cf. Rom 1:16). The first part of the paper deals with the Church's relationship to the Bible. It is first of all presented as the Word of God by which the Creator reveals himself to man in order to open the way to communion. The paper then analyzes the Church's response to God's saving initiative achieved through his word. The second part is devoted to the transformative character of the Word of God. The attitude towards God reflects the attitude of the church community to the Holy Scriptures. The consequences of this appreciation of the correct attitude towards the Word of God are then set out. The third part of the paper presents a New Testament example of following the transformative nature of Scripture: the attitude of St. Paul towards slavery, reactions to it and their consequences throughout the history of the Church. The demanding nature of the Word of God and the grace derived from following it comes to the fore here, while hesitation and neglect of the call of Scripture leads to ambiguity and a weakening of the historically redemptive role of church life and action. In the last part of the paper, two practical elements in the use of the Holy Scriptures that are of primary importance are highlighted: the

¹⁰⁷ Usp.: Virgil HOWARD – Patricia LENOIR, „Introduction“, 137.

Ivica ČATIĆ, „Korištenje Svetog pisma za sveto i plodonosno vršenje
svećeničke službe“, 227-265

liturgy and the homily. The intertextuality of biblical texts in the liturgy, their actualization and their proclamation require careful attention and careful examination by the preacher. This is why church documents appeal to the preacher's commitment to a deep prayer life.

Keywords: *Scripture, communion with God, Church, transformation, liturgy, proclamation.*

Translation: Josip Knežević and Kevin Sullivan